

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА РОМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

на тему: **«ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ДОМІНАНТИ ФРАНКОМОВНОЇ
УРОЧИСТОЇ ПРОМОВИ»**

Виконав: студент 2 курсу,
групи 8.0358-ф-з
спеціальності: 035 Філологія
спеціалізації: 035.055 Романські
мови та літератури (переклад
включно), перша - французька
освітньої програми: мова і
література (французька)
Гузенко Наталії Василівни

Керівник: к.ф.н. Третяк Ю.Ю.
Рецензент: к.ф.н., доцент Шаргай І.Є.

Запоріжжя – 2020 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології

Кафедра романської філології і перекладу

Освітній рівень: магістр

Спеціальність: 035 Філологія

Спеціалізація: 035.055 Романські мови та літератури (переклад включно), перша - французька

Освітня програма: Мова і література (французька)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ 2020 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА

ГУЗЕНКО НАТАЛІЇ ВАСИЛІВНИ

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Лінгвопрагматичні домінанти франкомовної урочистої промови».

Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) к.ф.н, Третяк Юлія Юріївна затверджені наказом ЗНУ від «22» квітня 2019 року № 596-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) 08.01.2020

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту): теоретичні засади церемоніального дискурсу; фактичний матеріал: франкомовні тексти офіційних урочистих промов.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1) окреслити стан сучасної лінгвістичної науки у питанні дослідження жанру офіційної урочистої промови; 2) виявити основні характеристики жанру офіційної урочистої промови як особливого виду церемоніального дискурсу; 3) побудувати класифікацію жанрових різновидів офіційної урочистої промови, надати їх опис за диференційними ознаками; 4) виявити та описати стратегії і тактики суб'єктів досліджуваного жанру; 5) визначити лінгвопрагматичні засоби, які використовуються у французькій офіційній

урочистій промові для реалізації відповідних стратегій.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Третяк Ю.Ю., к.ф.н.	22.04.2019	22.04.2019
Розділ 1	Третяк Ю. Ю., к.ф.н.	18.06.2019	18.06.2019
Розділ 2	Третяк Ю. Ю., к.ф.н.	25.10.2019	25.10.2019
Висновки	Третяк Ю. Ю., к.ф.н.	25.12.2019	25.12.2019

6. Дата видачі завдання 22.04.2019 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	квітень 2019	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	квітень 2019	виконано
3.	Написання вступу	травень 2019	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	червень 2019	виконано
5.	Написання практичного розділу	серпень 2019	виконано
6.	Формулювання висновків	вересень 2019	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	грудень 2019	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	січень 2020	виконано
9.	Захист	січень 2020	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Студент _____

Н.В. Гузенко

Керівник роботи (проекту) _____

Ю.Ю. Третяк

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____

Т.М. Уділова

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 66 стор., 96 джерел.

Об'єкт дослідження: жанр франкомовної офіційної урочистої промови.

Мета роботи: визначення лінгвопрагматичної специфіки офіційної урочистої промови на матеріалі французької мови та виявленні комунікативної будови офіційних урочистих промов.

Теоретико-методологічні засади: ключові положення теорії дискурсу, розроблені в лінгвістиці (Н. Арутюнова, Ф. Бацевич, А. Самаричова, та ін.) та теорії жанрів (В. Бурбело, М. Бахтін, К. Седов).

Отримані результати: проаналізовано поняття «церемоніальний дискурс», виявлено його особливості та структуру. У ході наукової роботи надано лінгвостилістичні особливості франкомовних текстів офіційної урочистої промови. Також представлено прийоми і засоби адекватного відтворення лінгвістичних домінант франкомовної офіційної урочистої промови в жанрі церемоніального дискурсу.

Ключові слова: *дискурс, церемоніальний дискурс, урочиста промова, жанр, церемонія, стратегія, тактика, суб'єкт, комунікація, структура.*

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАНКОМОВНОЇ ОФІЦІЙНОЇ УРОЧИСТОЇ ПРОМОВИ.....	12
1.1 Офіційна урочиста промова в системі жанрів церемоніального дискурсу.....	12
1.2 Жанрова специфіка франкомовної офіційної урочистої промови.....	15
1.2.1 Лінгвістичні теорії мовленнєвих жанрів.....	15
1.2.2 Функціонально-семантичні особливості франкомовної офіційної урочистої промови.....	20
1.2.3 Структурно-композиційна будова франкомовної офіційної урочистої промови.....	22
1.2.4 Жанрові різновиди франкомовної офіційної урочистої промови.....	24
1.3 Комунікативно-прагматичний аспект дослідження франкомовної офіційної урочистої промови.....	28
1.3.1 Поняття стратегії і тактики у мовознавстві.....	29
1.3.2 Позиційно-рольове представлення суб'єктів франкомовної урочистої промови.....	33
РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНКОМОВНОЇ ОФІЦІЙНОЇ УРОЧИСТОЇ ПРОМОВИ.....	35
2.1 Стратегії і тактики суб'єктів франкомовної офіційної урочистої промови.....	35
2.1.1 Стратегія легітимації.....	35
2.1.2 Стратегія достовірності.....	37
2.1.3 Стратегія каптації.....	39
2.2 Франкомовна офіційна урочиста промова в площині функціонально- сміслових типів мовлення.....	44
2.2.1 Роль оповідних структур в офіційній урочистій промові.....	45
2.2.2 Роль описових структур в офіційній урочистій промові.....	48

2.2.3 Роль міркувальних структур в текстах досліджуваного жанру.....	49
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57

ВСТУП

Вивчення дискурсивних реалій є одним з найважливіших завдань мовознавчих досліджень сьогодення, теоретичні та практичні здобутки яких створюють підґрунтя для детального аналізу закономірностей функціонування мовних одиниць у процесі комунікативної діяльності. Розширення сфери інтересів лінгвістичних студій та інтегрування гуманітарних і соціальних дисциплін обумовили переорієнтацію сучасних мовознавчих досліджень у напрямку антропоцентризму та дискурсивного аналізу (Н.Д. Арутюнова, А.Д. Белова, В.І. Карасик, Ю.М. Караулов, О.С. Кубрякова, Г.Г. Почепцов, М.Д. Гулей, Т. ван Дейк, Р. Водак, П. Шародо, О. Іссерс) та актуалізували негайність вивчення різних аспектів дискурсу (та його жанрів) із долученням екстралінгвального виміру.

Велика увага до цієї проблеми на сучасному етапі розвитку лінгвістики та загальне спрямування соціолінгвістичних розвідок обумовили вивчення в даному дослідженні комунікативно-прагматичних механізмів мовленнєвого впливу, їх реалізації в офіційних урочистих промовах на матеріалі сучасної французької мови. Не зважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених інституційному публічному дискурсу та різним його жанрам, необхідно відмітити, що наразі в Україні відсутнє комплексне дослідження у лінгвістичній літературі такого жанру, як офіційна урочиста промова. Урочиста промова як форма публічного мовлення покликана створювати і посилювати позитивний, піднесений, урочистий настрій, надихати адресатів. Показовим у нашій роботі є аналіз офіційних урочистих виступів франкомовних діячів, оскільки він виявляє як спільні традиції виголошення офіційних урочистих промов, так і статусно й індивідуально обумовлені лінгвопрагматичні особливості.

Вивчення офіційних урочистих промов вважається **актуальним** як у теоретичному, так і в практичному аспектах, з огляду на необхідність забезпечення ефективності різних форм публічної комунікації. Офіційній

урочистій промові властива певна прагматична настанова, реалізація якої вимагає ретельного відбору та організації мовних засобів різних рівнів. Основне завдання таких промов полягає в згуртуванні суспільства з метою збереження його цінностей та надиханні на активну життєдіяльність, пропонуючи позитивні культурно-історичні приклади з життя нації як зразки для наслідування.

Мета нашої роботи полягає у визначенні лінгвопрагматичної специфіки офіційної урочистої промови на матеріалі французької мови та виявленні комунікативної будови офіційних урочистих промов.

Окреслена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. окреслити стан сучасної лінгвістичної науки у питанні дослідження жанру офіційної урочистої промови;
2. виявити основні характеристики жанру офіційної урочистої промови як особливого виду церемоніального дискурсу;
3. побудувати класифікацію жанрових різновидів офіційної урочистої промови, надати їх опис за диференційними ознаками;
4. виявити та описати стратегії і тактики суб'єктів досліджуваного жанру;
5. визначити лінгвопрагматичні засоби, які використовуються у французькій офіційній урочистій промові для реалізації відповідних стратегій.

Об'єктом дослідження є жанр франкомовної офіційної урочистої промови.

Предметом дослідження є комунікативно-жанрова специфіка текстів офіційної урочистої промови, яку обумовлено комунікативною ситуацією, а також лінгвістичні особливості офіційної урочистої промови французькою мовою на лексичному, синтаксичному, морфологічному й стилістичному рівнях.

Матеріалом дослідження є друковані тексти і он-лайн скрипти франкомовних офіційних урочистих промов загальним обсягом 25 сторінок.

Методи дослідження обрано з урахуванням його теми, мети та завдань. Аналіз мовного матеріалу здійснювався за допомогою загальнонаукових методів (описовий, порівняльно-зіставний) та спеціальних лінгвістичних методів (контекстуальний аналіз, комунікативний аналіз, лексико-семантичний аналіз, дискурсивний аналіз). Завдяки методу контекстуального аналізу виявлено екстралінгвальні параметри, які уможливають визначення мотивів та цілей мовця у комунікативній ситуації офіційної урочистої промови. Метод дискурсивного аналізу дозволив описати інтенції мовця та з'ясувати комунікативні стратегії і тактики, які використовуються в офіційній урочистій промові. За допомогою порівняльно-зіставного методу окреслено спільне та відмінне в лінгвопрагматичній організації жанрових різновидів французької офіційної урочистої промови. Методологічну основу складають положення та висновки загальної теорії комунікації.

Наукову новизну одержаних результатів зумовлено тим, що вперше проведено комплексне лінгвопрагматичне дослідження сучасних офіційних урочистих виступів на матеріалі французької мови; запропоновано власну класифікацію жанрових різновидів офіційної урочистої промови.

Теоретичне значення роботи визначається тим, що його результати і отримані висновки є внеском у розвиток досліджень французької мови у таких галузях сучасної лінгвістичної науки як дискурсологія, генологія, комунікативна лінгвістика, лінгвопрагматика.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що основні положення та сформульовані висновки, викладені в роботі, можуть бути використані у курсах стилістики французької мови, спецкурсах з франкомовної риторики, комунікативних стратегій, у практиці навчання студентів публічному мовленню французькою мовою.

На захист виносяться такі положення:

1. Офіційна урочиста промова є інформативно-перформативним жанром церемоніального дискурсу, що складається з функціонально-

значеннєвих ланок, поєднаних у єдине ціле для здійснення комунікативної інтенції промовця. Основною лінгвопрагматичною особливістю офіційної урочистої промови є домінування категорій інформативності та перформативності, на реалізацію яких спрямовано функціонування всіх композиційних і лексико-семантичних ресурсів церемоніального дискурсу.

2. Лінгвопрагматичну специфіку франкомовної офіційної урочистої промови зумовлено програмованою комунікативною ситуацією та визначено обмеженнями, які на неї накладаються соціокультурним контекстом.
3. Образ французького офіційного мовця є синтезом таких соціокомунікативних ролей: інституційної, колективної та індивідуальної.
4. Для здійснення впливу на аудиторію французькі офіційні особи вдаються до використання стратегій, зумовлених передусім інституційною складовою їх соціокомунікативної ролі.

Структура роботи визначається її метою, висунутими завданнями й логікою дослідження. Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 66 сторінок, з яких основний текст – 54 сторінки.

У **вступі** обґрунтовуються вибір теми дипломної роботи та її актуальність, визначається головна мета дослідження та його конкретні завдання, об'єкт, предмет, методи і прийоми лінгвістичного аналізу, розкриваються наукова новизна, теоретична й практична цінність роботи, формулюються основні положення, що виносять на захист.

Перший розділ присвячено теоретичним засадам інтерпретації жанрів у лінгвістиці та сучасним напрямкам їх досліджень. Визначається жанрово-дискурсивна специфіка франкомовної офіційної урочистої промови, пропонується авторська концепція семантичної класифікації урочистих промов, з'ясовуються теоретико-методологічні проблеми дослідження

франкомовної урочистої промови із залученням понятійного апарату комунікативної лінгвістики, який у подальшому використовується в роботі, розглядаються статусно-рольові характеристики суб'єктів франкомовної офіційної урочистої промови.

У другому розділі виявляються та систематизуються основні стратегії суб'єктів франкомовної офіційної урочистої промови, досліджуються лінгвопрагматичні засоби реалізації цих стратегій. Розглядається роль функціонально-сміслових типів мовлення у франкомовній офіційній урочистій промові.

У висновках до кожного розділу й у загальних висновках подаються основні результати дослідження й зазначаються його подальші перспективи.

У списку літератури наводяться праці вітчизняних і закордонних авторів з тематики роботи.

РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАНКОМОВНОЇ ОФІЦІЙНОЇ УРОЧИСТОЇ ПРОМОВИ

1.1 Офіційна урочиста промова в системі жанрів церемоніального дискурсу

На різних етапах вивчення ораторського мовлення пропонували різні критерії, у відповідності до яких формувалися підходи до класифікації промов. Класифікація Аристотеля, відома як «ораторські жанри», розподіляє мовлення за місцем, часом та метою реалізації. За місцем виголошення публічні промови розподіляються на виголошувані на урочистих зібраннях та в суді. В аспекті часового критерію публічне мовлення може бути різновидом прямої комунікації, коли між мовцем й аудиторією немає просторових чи часових перешкод. За метою реалізації Аристотель виокремлює три типи мовлення, а саме: церемоніальне або демонстративне, осудливе або звеличувальне, деліберативне, співвідносне зі своєрідною порадою оратора аудиторії, та судову, що виконувала функції звинувачення або захисту певної тези чи ситуації.

У нашій роботі франкомовна офіційна урочиста промова розглядається як один із жанрів церемоніального дискурсу.

Термін *дискурс* є одним із найбільш уживаних у сучасній лінгвістичній науці. Таке надзвичайно широке й часте вживання поняття «дискурс» викликане, на думку Д. Менгено, суттєвими змінами в інтерпретації мовлення, які відбулися, передусім, під впливом прагматики [Бурбело 2002, с. 38]. Цей термін позначає складне комунікативне явище, пов'язане із значною кількістю екстралінгвальних факторів – знаннями про світ, намірами, настановами і конкретними цілями мовця. Отже, дискурс ми розуміємо як багатопланове мовленнєве утворення, як складну єдність мовної практики і позамовних факторів, необхідних для розуміння тексту.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики пропонується широка гама типологій дискурсів, які не тільки відрізняються за критеріями, покладеними в їх основу, але й залежать від самого функціонально-діяльнісного навантаження цього терміна в інтерпретації вчених [Арутюнова, с 1990. 40-45]. У зв'язку з цим, П.Шародо зауважує, що, по-перше, типологію дискурсів від, скажімо, типології жанрів відрізняє рівень узагальнення, на якому здійснюється добір критеріїв класифікації (точно цей рівень поки що не визначений); по-друге, принципове значення має диференціація об'єктів типологізації – дискурсу як способу організації тексту/дискурсу як тексту: типології, що пропонують розрізняти наративні, дескриптивні, аргументативні, експлікативні тощо тексти, є типологіями дискурсивних прийомів (або способів дискурсивної організації текстів). Дійсно, досить взяти будь-який текст щоб констатувати, що, з погляду дискурсивної організації, він не є однорідним: трохи від описового, трохи від розповідного, трохи від аргументативного. І з цієї ситуації можна було б знайти вихід, встановивши, які з дискурсивних прийомів є доміантними в цьому тексті. У цьому тексті, так, але в якому типі тексту? [Charaudeau 1996, с. 133-134]. Основними диференційними ознаками дискурсів деякі вчені пропонують вважати параметри, що релевантні структурі комунікативної ситуації й визначають перспективи формування смислу [Бурбело 2002, с. 12].

Церемоніальний дискурс спрямований на висловлення певних почуттів щодо значущої світової або національної події; він покликаний дати оцінку події або діяльності діяча; проголосити початок діяльності певних інституцій, заходів, зібрань. Більшість дослідників однастайні щодо визначення такої типологічної характеристики церемоніального дискурсу, як урочистість ситуації та її важливість для аудиторії (державні та релігійні свята, ювілеї відомих особистостей, катастрофи, дні жалоби та ін.): це т.зв. «промова на випадок», урочиста промова проголошена в мовних ситуаціях особливого порядку, коли люди збираються, щоб відчувати свою єдність, усвідомити себе як єдину спільність, як колектив однодумців,

співробітників, соратників або просто приємно провести час разом» [Бурмістенко 2011, 46]. «В церемоніальному дискурсі логічний зміст слів виявляється менш суттєвим, аніж їх емоційне забарвлення» [Бурбело 2002, с. 43]. Його можна кваліфікувати також як емотивний. Впливає, що мета дискурсу задає тон, мотивує адресанта до вживання адекватних його меті технік мовлення. Узагальнюючи типологічні ознаки церемоніального дискурсу і беручи за основу відомі у лінгвістиці критерії розмежування типів і підтипів дискурсів, до зазначених особливостей можна додати такі характеристики:

- за формою церемоніальний дискурс у нашому дослідженні є письмовим дискурсом;
- за видом мовлення – монологічним;
- за адресатною спрямованістю – інституційний з елементами персонального;
- за установками і комунікативними принципами – гармонійний з елементами аргументативного;
- за функціональною й інформативною складовими частинами поєднанням інформативного (з елементами емоційного й оцінного) і фактичного дискурсів;
- за функціонально-стилістичним аспектом відповідності реєстрам мови – офіційний й неофіційний, офіційно-діловий із елементами публіцистичного та розмовного стилів.

До жанрів церемоніального дискурсу відносимо: 1) урочисту промову; 2) інавгураційну промову; 4) академічну промову; 5) церковно-богословську промову.

Отже, офіційну урочисту промову вважаємо інформативно-перформативним та емотивно-оцінним жанром церемоніального дискурсу. Вона діалектично поєднує усне мовлення, присвячене соціально вагомій урочистій події і письмовий текст з усіма властивими йому типологічними ознаками. Така промова є ціннісно маркованим текстом, який відображає

культурно значущу інформацію французької лінгвокультури. Вона може містити елементи всіх відомих мовних стилів. Це означає, що офіційна урочиста промова має розширений арсенал виражальних засобів, що забезпечують її значний прагматичний потенціал. Деякі вчені вважають, що до урочистої промови найбільш схожим є протокольно-етикетний тип мовлення, оскільки протокольно-етикетні промови в основі побудовані на похвалі, повинні заохочувати слухачів і надихати на благородні почуття [Бурмістенко 2011, 46]. Ці промови є дуже ритуалізованими і пов'язаними з історичними та національними традиціями країни.

1.2 Жанрова специфіка франкомовної офіційної урочистої промови

1.2.1 Лінгвістичні теорії мовленнєвих жанрів

Останнім часом інтенсивно розвивається такий напрямок лінгвістики, як генологія – вчення про жанри мовлення [Бацевич 2005, с.48]. Лінгвістами було встановлено кілька причин, які обумовлюють великий інтерес до еволюції генології. На думку Ф.С. Бацевича, найголовнішою причиною зацікавленості мовними жанрами є прагматизація лінгвістики, її загальний рух до пошуку зв'язків між структурою мовних висловлювань і компонентами ситуації спілкування [Бацевич 2005, с.24]. Основні категорії цієї галузі мовознавства, незважаючи на активний інтерес лінгвістів до них, не до кінця вивчено. Оскільки єдиної думки про мовленнєві жанри через розходження підходів дослідників до їх визначення немає, існує об'єктивна необхідність доповнити практичне дослідження зауваженнями про те, як розуміється в роботі мовленнєвий жанр і якими є методи його дослідження.

Сучасні лінгвістичні дослідження жанрів теоретично спираються на роботи М.М.Бахтіна. Мовленнєвими жанрами він називав відносно стійкі, усталені типи висловлень, які з'являються з часом у відповідних сферах

використання мови. Мовленнєвий жанр – це не форма мови, а типова форма висловлення [Бахтин 1997, с. 250 і далі]. При цьому висловлення, в бахтінському розумінні, – це зовсім не якийсь мовленнєвий еквівалент речення, а щось на зразок репліки діалогу в розширеному розумінні цього терміна. Вчений визначає висловлення як основну одиницю спілкування, яка, по-перше, відмежована від інших таких же одиниць зміною суб'єктів мовлення, а по-друге, наділена смисловою завершеністю [Бахтин 1997, с. 254-255]. На думку М.М.Бахтіна, складні за своєю будовою і спеціалізовані твори різноманітних наукових, публіцистичних і художніх жанрів, при всій відмінності від реплік діалогу, за своєю природою є такими ж одиницями мовленнєвого спілкування: вони так само чітко відмежовані зміною мовленнєвих суб'єктів.

Запропонований дослідником поділ мовленнєвих жанрів на первинні і вторинні схематизує механізм закріплення, «окультурення» побутової мовленнєвої діяльності [Бурмістенко 2011, с. 81]. Вторинні (складні) мовленнєві жанри, – пише він, – романи, драми, наукові дослідження всякого роду, великі публіцистичні жанри тощо – виникають в умовах більш складного і відносно високорозвиненого й організованого культурного спілкування (переважно письмового) – художнього, наукового, суспільно-політичного і т.ін. У процесі свого формування вони вбирають у себе й переробляють різні первинні (прості) жанри, які склалися в умовах безпосереднього мовленнєвого спілкування. Ці первинні жанри, що входять до складу складних, трансформуються в них і набувають особливого характеру [Бахтин 1997, с. 252].

Отже, М.М.Бахтін не тільки є автором вчення про мовленнєві жанри, але й першим висловив гіпотезу про «всеохопність» феномену жанрової організації мовлення. Він переконливо довів, що мовленнєві жанри – наслідок дії низки екстралінгвальних чинників, таких, як „типова концепція адресата”, цільова настанова мовця, конкретна ситуація мовленнєвого спілкування тощо, іншими словами, проблема мовленнєвих жанрів є

складником загальної проблематики варіативності мовлення й детермінації мовленнєвої поведінки.

З переглядом і розвитком теорії М.М.Бахтіна у сучасному жанрознавстві намітився цілий комплекс проблем, серед яких виділяють параметризацію жанрових форм і створення багатоаспектної типології жанрів.

Дійсно, М.М.Бахтін не пропонує типології мовленнєвих жанрів. Якщо й наводиться підряд кілька їх назв, то переважно як ілюстрації до висновку про розмаїтість мовленнєвих жанрів та пов'язану з нею складність вивчення останніх. Дослідник прямо говорить: «номенклатури мовленнєвих жанрів поки що не існує, і навіть поки що не зрозумілий принцип такої номенклатури» [Бахтин 1997, с. 273].

Таким чином, головна складність, із якою стикається дослідник мовленнєвих жанрів, – це пошук адекватного підґрунтя класифікації. Більшість наявних класифікацій було побудовано на підставі іллокутивного критерію [Ахманова 1966, с. 600; Шмелева 1990, с. 12]. Проте, зрозуміло, і про це писав ще М.М.Бахтін, що в реальному мовленні жанри протиставлені цілим комплексом ознак. Так, визначаючи мовленнєвий жанр як стереотип мовленнєвої поведінки, що виникає як функція стійкого, повторюваного поєднання типових значень низки аргументів – параметрів комунікативної ситуації, К.А.Долінін виділяє такі параметри: 1) адресант; 2) адресат; 3) спостерігач; 4) референтна ситуація; 5) канал зв'язку; 6) загальний контекст взаємодії адресанта й адресата; 7) час, місце та навколишня обстановка [Орлов 2003, с. 8]. Свою модель опису (або «анкету») мовленнєвих жанрів, що складається з шести змістових і однієї формальної ознаки, пропонує й Т.В.Шмельова: «комунікативна мета автора»; «концепція автора»; «концепція адресата»; «диктумний (подієвий) зміст»; «фактор комунікативного минулого»; «фактор комунікативного майбутнього» й, нарешті, «мовне втілення» [Шмелева 1997, с.102]. З погляду комунікативної мети пропонується протиставити чотири типи мовленнєвих жанрів:

- 1) інформативні (мета – операції з інформацією, подання або запит, підтвердження або спростування);
- 2) імперативні (мета – сприяння здійсненню подій реальної дійсності: прохання, поради й т.д.);
- 3) етикетні, або перформативні (формують події соціальної дійсності: вітання, поздоровлення й т.д.);
- 4) оцінні (мета – співвіднести вчинки, якості й всі інші маніфестації учасників спілкування із прийнятою в даному суспільстві шкалою цінностей).

Щоб передати мінливий та гнучкий характер мовленнєвих жанрів, який відповідає самому характеру діяльності людини [Бурмістенко 2011, с. 25], В.Б.Бурбело та І.Г.Лепетюк пропонують схематично представити мовленнєвий жанр у вигляді «відкритого» куба, який охоплює всю мовленнєву практику людини, що опосередковує предметно-практичну діяльність і тісно з нею пов'язана [Бурбело 2010, с. 31-32]. Цей куб визначається трьома прямими лініями (тривимірною системою координат), що відповідають трьом групам факторів, які, в свою чергу, визначають вживання конкретного мовленнєвого жанру: 1) ознаки, пов'язані з особливостями комунікантів та характером їх стосунків (ОС); 2) ознаки, що стосуються прагматичної мети комунікації та сфери діяльності, яку вона обслуговує (ОП); 3) ознаки, пов'язані з умовами спілкування (ОУ). Продовження прямих ОС, ОП, ОУ в негативному (у математичному розумінні) напрямку демонструє можливість порушення закону жанру в кожній з позначених груп факторів.

П.Шародо у пошуках оптимальної моделі опису жанру наштовхується на таку дилему: з одного боку, чим більша кількість критеріїв враховується в моделі, чим докладніше вона описує жанр, тим менш вона легка для читання, а з іншого боку, врахування двох-трьох критеріїв, безумовно, полегшує оперування такою моделлю, але остання перестає бути ефективною. Вихід із такої ситуації вчений вбачає у побудові базової моделі жанру, до якої «специфічні» критерії додаватимуться в порядку

зменшення їх значимості. Тут доречно навести важливе методологічне зауваження французького лінгвіста про необхідність розрізняти конститутивні та специфічні характеристики (*propriétés „constituentes” et „spécifiques”*) аналізованих текстів. Виділяючи як конститутивні ознаки жанру його цілеспрямованість, характеристики учасників спілкування, предметно-тематичний зміст та канал спілкування, дослідник відзначає, що в різноманітних текстових реалізаціях жанру можливе виділення рекурентних специфічних особливостей, які, у свою чергу, організуються в систему ознак, конститутивних для піджанру [Charaudeau 1992, с. 136-138]. Таким чином, істотним моментом будь-якої типології є рівень узагальнення, на якому здійснюється добір критеріїв класифікації.

Отже, під жанром офіційної урочистої промови у церемоніальному дискурсивному просторі ми розуміємо мовленнєву реалізацію типової ситуації привітання. Таким чином, жанрова належність франкомовної офіційної урочистої промови визначається цілеспрямованістю на привітання аудиторії з приводу певної урочистої події, статусно-рольовими характеристиками суб'єктів промови, предметно-тематичним змістом, релевантним суспільним і персональним, але суспільно-значущим подіям, та графічною формою об'єктивації цього змісту. Жанрові рамки зумовлюють такі аспекти організації офіційних урочистих промов, як обсяг, композиція, структура тексту, а також використання відповідних лінгвостилістичних засобів вираження. Урочистий публічний виступ відноситься до такого виду комунікації, у якому практично відсутній безпосередній зворотній зв'язок між відправником й одержувачем повідомлення, тому роль стратегічного планування промови є вирішальною. Головними ознаками офіційної урочистої промови є публічність, ритуальність, аргументативність, емотивність, цільова адресованість, ідеологічна маркованість.

Специфічною жанроутворювальною рисою офіційної урочистої промови є висування на передній план усього найкращого у предметі мовлення, а не

створення об'єктивної картини. Саме тому в ній передбачається перебільшена увага до позитивних характеристик або якостей, які повинні називатися і позитивно оцінюватися. Причому таке «перебільшення» не може бути потрактовано як обман, лестощі, воно є невід'ємною рисою промови, покликаної приносити задоволення. Аристотель писав: «Перебільшення справедливо вживається під час виголошення похвал, бо похвала оперує поняттям переваги, а перевага належить до числа речей прекрасних, тому у промовах епідейктичних оратор має справу з діяннями, визнаними за незаперечний факт, і йому залишається тільки наділити їх величчю і красою» [Aristotle 1967, с. 86-88].

1.2.2 Функціонально-семантичні особливості франкомовної офіційної урочистої промови

Урочиста промова становить основу офіційної церемонії, присвяченої важливому заходу або події, і характеризується вираженою перформативністю.

О. Й. Шейгал виокремлює такі функції урочистої промови, як інтегративна, інспіративна, і перформативна [Шейгал 2000, с. 248]. Зміст урочистої промови підпорядкований саме цим функціям.

Функція інтеграції реалізована як заклик до об'єднання (наприклад, звернення до франкофонів як до єдиної спільноти). Ця функція передбачає насамперед декларування єдності [Бурмістенко 2012, с. 35]. На граматичному рівні засобами актуалізації інтегративності виступають відповідні займенники (*nous tous*) і дієслівні форми 1-ої особи множини, а на лексичному рівні фіксуємо такі лесеми, як *la coopération universitaire entre l'Ukraine et la France; pour la ville d'Odessa le français n'est pas tout à fait étranger; des valeurs qui nous unissent, l'idéal qui nous rassemble*. Найбільш показово функція інтеграції реалізується через об'єктивацію єднання: *L'ambassade de France, l'Institut français et les Alliances françaises en Ukraine*

se sont employés à mener à bien cette entreprise complexe en collaboration avec de nombreux partenaires privés et publics ukrainiens et grâce au soutien d'entreprises françaises établies en Ukraine.

В офіційній урочистій публічній промові особливу роль відіграє той аспект, який в античних вченнях про красномовство називався *loci communes* (загальні риторичні місця, топоси). Топоси церемоніального дискурсу забезпечують прийнятність і доречність для публіки тих чи інших реалій, подій, персон. Одним з топосів, в якому втілюється інспіративна інтенція урочистої промови, є топос піднесених емоцій, що відображають велич моменту (радість, вдячність, любов). Урочиста промова, в першу чергу, характеризується надзвичайно високим рівнем емоційної насиченості, яка створюється за допомогою великої кількості найрізноманітніших стилістичних прийомів і концентрації різних типів емотивів – «одиниць, в семантиці яких міститься емоційна частка». Інспіративна функція полягає у формуванні культурних цінностей та закликах до кращого майбутнього, що має давні історичні традиції. В урочистій промові цій функції підпорядкований цілісний структурно-композиційний елемент, що становить досить великий за обсягом семантичний блок.

Крім цього, автори і суб'єкти урочистих промов вдаються до експліцитного позначення відповідних емоцій, створюючи, тим самим, змістовий топос, специфічний саме для даного жанру церемоніального дискурсу: *Il saura je l'espere, apporter à nos amis ukrainiens des moments de bonheur !* Безсумнівно, потенційна емотивність словарно-нейтральних номінантів емоцій актуалізується за рахунок контекстуальної емотивності, тим самим додаючи свою частку до загального «букету емоцій», що прикрашають урочисту промову. Найчастіше репрезентуються концепти «благополучне майбутнє», «процвітання», «успіх», що створюють позитивний емоційний настрій з боку аудиторії.

Перформативна функція вказує на те, що аудиторія очікує від офіційного промовця виступу у своїй статусній ролі, а не як особистості.

Своєю ораторською майстерністю офіційний промовець повинен реалізувати певні церемоніальні акти та передати настрій, залежно від заходу чи події, яким присвячена його промова.

До характерних ознак урочистої промови як офіційної церемонії відносимо: формалізацію символічних дій, підвищену церемоніальність, сюжетну цілісність, фатичність комунікації, соціальну значущість. Функціональне навантаження офіційної урочистої промови визначає її структуру та семантику.

1.2.3 Структурно-композиційна будова франкомовної офіційної урочистої промови

Офіційна урочиста промова як жанр церемоніального дискурсу створюється за чіткими правилами, що регламентують її структурно-композиційну будову і відрізняється наявністю варіативних форм подання обов'язкових структурних елементів.

Урочиста промова, як правило, має таку композиційно-сміслову структуру:

- 1) звернення, слова вітання;
- 2) коротка характеристика події;
- 3) успіхи та досягнення, перспективи;
- 4) побажання або співчуття.

Процес привітання із використанням підготовленого тексту передбачає складну систему взаємовідносин між адресантом та адресатом. Адресант – творець монологічного тексту привітання, який відображає у ньому певні особистісні та суспільні цінності. Адресат – суб'єкт урочистої події та / або аудиторія присутніх на урочистому заході.

Найчастіше привітання в офіційній урочистій промові є найбільш близькими до виділених В.П. Беляніним «красивих» текстів, у яких велика увага приділяється зовнішньому вираженню емоційного стану [Бурмістенко

2012, с.49]. «Вітання» представляють собою красиві тексти, які покликані впливати на почуття одержувача. В офіційній урочистій промові слід відзначити звертання до слухачів за ім'ям або певною статусно-професійною чи релевантною соціальною позицією. Нерідко звертання супроводжується валоризатором *cher: Monsieur le Recteur, Chère Professeur Moroshkina, Chers Ukrainiens! Chers amis d'Ukraine! Chères collègues, Chers collègues, Chèr(e)s partenaires, Chèr(e)s participant(e)s, Chers citoyens.*

Смислова близькість підстав для привітання і нормативність жанрів мовлення призвели до того, що структура вітань і мовні форми їх вираження наблизилися до клішованих. Високий ступінь клішованості – визначальна риса урочистих промов.

Завершення промови є також важливим композиційним і змістовим елементом. Слід зазначити, що в офіційних промовах реалізується такий компонент урочистого звернення, як оптимістичний фінал, де промовці прагнуть завершити виступ оптимістично дивлячись у майбутнє – репрезентуються концепти «благополучне майбутнє», «процвітання», «успіх», «багатообіцяючі перспективи», що створюють позитивний емоційний настрій з боку аудиторії, наприклад: *Je suis absolument convaincu que l'Ukraine va encore plus se développer; Souhaitons que ce deuxième colloque contribue à stimuler les mobilités d'étudiants et de chercheurs ainsi que les coopérations entre universités francophones du monde entier.* Успіх урочистого публічного мовлення залежить від змісту та стилю викладу.

Отже, структурно-композиційна будова офіційної урочистої промови містить чотири інформативно-перформативних компоненти, що відрізняються за комунікативно-прагматичними та семантичними параметрами: 1) звернення, слова вітання; 2) характеристика події, якій присвячено захід; 3) актуалізація успіхів та досягнень, окреслення перспектив; 4) побажання або співчуття. Найчастіше офіційна урочиста промова завершується формулюванням вдячності та окресленням перспектив.

1.2.4 Жанрові різновиди франкомовної офіційної урочистої промови

У процесі вивчення різних жанрів офіційно-ділового мовлення важливо враховувати вплив сфери спілкування і форми суспільної свідомості на формування типізованих адресантів та адресатів мовлення, основну і додаткову цілі спілкування, які формують різні суб'єктно-адресатні відносини.

У цілому вивчення жанру офіційної урочистої промови надає нам можливість визначити такі головні пункти для її аналізу:

- жанр у цій сфері трактується нами як функціонально-комунікативний феномен, якому відповідає інваріантна модель тексту, або як власне тип тексту з певними комунікативно-прагматичними параметрами і специфічними засобами вербального оформлення;

- універсальний текстовий інваріант втілюється в конкретних текстах з різним ступенем повноти;

- процедура аналізу типів тексту охоплює такі послідовні етапи, як вивчення комунікативних характеристик текстового типу, його семантико-структурних і композиційних ознак, а також визначення мовної специфіки та особливостей реалізації текстових категорій;

- семантика типу тексту може бути інтерпретована у предметно-сміслових і комунікативно-мовленневих компонентах, наприклад, композиційно-мовленневих формах;

- типологізація текстів може здійснюватися за різними параметрами, релевантними з позицій лінгвістики тексту (наприклад, за типом текстової інформації та комунікативної мети проголошення промови).

В. Бхатія спробував створити універсальну аналітичну модель, яка враховує різні аспекти жанрів і може бути застосована для вивчення спеціальних дискурсів. Він виділив сім послідовних етапів, що охоплюють

аналіз усіх провідних аспектів жанрової організації [Цит. по Бондарко 1998, с.21]:

1) розгляд того чи іншого жанру в ситуативному контексті з урахуванням попереднього досвіду авторів відповідних текстів і комунікативних конвенцій дискурсивної спільноти, до якої вони належать;

2) ознайомлення з наявною літературою про жанри, жанрової теорії та методи жанрових досліджень;

3) подальше удосконалення аналізу жанру в ситуативному контексті з визначенням відносин між автором і реципієнтами текстів, соціоісторичним позиціонуванням дискурсивної спільноти і пов'язаних з нею лінгвістичних традицій;

4) добір текстів для аналізу певного жанру на підставі чітко визначених критеріїв;

5) вивчення інституційного контексту жанру і лінгвістичних, соціокультурних та професійних конвенцій, які впливають на використання мови в певному середовищі;

6) мовленнєвий аналіз, який передбачає опис домінантних для певного жанру лексико-граматичних ознак, моделей текстуалізації жанрового змісту та інтерпретацію його структури;

7) перевірка даних жанрового аналізу шляхом їх зіставлення з реакцією спеціально визначеного інформанта – представника середовища, в якому функціонує жанр.

Відповідно до семантики промов та інтенцій мовців, виокремлюємо такі жанрові різновиди урочистої промови:

- *Вітально-гостьові промови.* Даний тип урочистої промови представляє собою вступне слово оратора перед доповіддю іншого мовця. Вітально-гостьова промова характеризується лаконічністю, фактичністю та динамічністю. Головне завдання даного типу урочистої промови – сфокусувати увагу слухачів на основному доповідачі: *L'Université nationale Iliia Metchnikov d'Odessa souhaite la bienvenue aux participants*

du Colloque international francophone «Langues, Sciences et Pratiques» organisé une troisième fois en Ukraine.

- *Похвальні промови* мають місце при отриманні та врученні нагород, подарунків чи будь-яких інших показників суспільного визнання: *Au nom de la Ministre de l'Éducation nationale, de l'Enseignement supérieur et de la Recherche, je vous fais Chevalier de l'Ordre des Palmes académiques.* Головною метою похвальної промови є визнання досягнень одержувача.
- *Промови-подяки.* Мета даної урочистої промови – подякувати за визнання, подарунок чи винагороду. Виголошуючи даний тип промови, адресант звертається із словами вдячності до тих, хто нагороджував його, зазначаючи при цьому людей, чия допомога внесла великий вклад у досягнення певних здобутків: *Je tiens ici à remercier vivement tous ceux qui ont contribué à ce magnifique projet.*
- *Пам'ятні промови,* які включають вшанувальні та похоронні промови. До вшанувальних відносимо панегірик, відгук. Головна мета таких промов – віддати належне людині, групі людей, установі чи ідеї. Основне завдання мовця не просто проінформувати слухачів, а надихнути їх. Оратор повинен пробудити і зміцнити почуття вдячності або захоплення людиною чи установою, про яку йдеться у тексті урочистої промови. Проте текст не повинен бути переобтяженим незначними деталями, які стосуються людини чи компанії, яку вшановують. Говорячи в пам'ять людини, оратор має справу здебільшого з нематеріальними підтвердженнями власних слів. Успіх залежить від здатності мовця влучно висловити думки і емоції, які відповідають церемонії та апелюють до почуттів адресата: *Comme ce qu'il a fait, comme beaucoup d'autres justes, et pour les risques qu'il ont encourus, nous devons honorer leur mémoire.*

За сферою виголошування офіційні урочисті промови ми поділяємо на:

- *промови в області культури.* Такі промови присвячені урочистим подіям у культурно-мистецькому середовищі (наприклад, відкриття експозицій чи фестивалю «Французька весна в Україні»);
- *промови в області науки.* Виголошують такі промови на відкритті наукових заходів (конференцій, колоквіумів тощо);
- *суспільно-побутові урочисті промови.* До таких промов відносимо промови, що присвячені визначній даті або особистості.

За типом подій, яким вони присвячені, розрізняємо:

- *увертюрні промови,* які відкривають урочисті заходи. Такі промови містять інформацію про захід та його програму. Головне завдання такої промови – створити піднесений, святковий настрій, надихнути аудиторію, налаштувати на відповідний лад, підкреслити значущість події;
- *промови, що вимовляють за закритті урочистих заходів* (або клотюрні промови). Головне завдання таких промов – підбиття підсумків та окреслення подальших перспектив;
- *вітальні промови,* присвячені урочистим радісним подіям; адресатом привітання може бути конкретна людина, а також більш чи менш численна група людей. Для розробки основної частини привітання зазвичай використовуються два варіанти – розповідь про життя і діяльність тієї особи, яку вітають, що передбачає перерахування тільки значущих для неї подій і містить позитивні оцінні судження, і доказове міркування про позитивні якості, справи і вчинки з неодмінним підтвердженням оцінних суджень фактами і прикладами з життя того, кого вітають. Вітальна промова може бути присвячена зустрічі делегації, врученню нагороди, пам'ятній даті.
- *жалобні промови,* прсвячені сумним подіям. Жалобна промова містить слова прощання і як обов'язковий компонент – слова, якими висловлюється співчуття на адресу близьких, здобутки загиблих і

значення їхньої діяльності. Таку промову можна охарактеризувати як емоційну, адже обов'язковим елементом жалобної промови є зазначення емоційного стану мовця з приводу смерті, тому що скорбота є етикетним виявом комунікативної поведінки в траурних ситуаціях. За обсягом жалобна промова невелика, на структурному рівні вона містить такі елементи: звертання до аудиторії, оповідь або наведення історичних фактів про подію що відбулась та завершення етикетними мовними формулами. Нерідко промовці виражають своє ставлення та розмірковують про необхідність подальшого запобігання трагічних подій.

Аналіз конкретної емпірії дозволив встановити, що названі типи можуть комбінуватися між собою, створюючи інтегровані різновиди франкомовних офіційних урочистих промов.

1.3 Комунікативно-прагматичний аспект дослідження франкомовної офіційної урочистої промови

Комунікативно-прагматичний підхід, реалізований у сучасних лінгвістичних роботах, сприяв переходу від досліджень жанрів як функціонально-стилістичних типів тексту до їх вивчення як особливих висловлювань, притаманних певній сфері спілкування. Такий підхід передбачає вивчення співвідношення мовних одиниць і різних їх об'єднань з позамовною ситуацією спілкування у певній сфері людської діяльності і розглядає широке коло питань, пов'язаних із самим мовцем, адресатом промови, їхньою взаємодією, а також із контекстом спілкування. В останні десятиріччя розвиток комунікативно-прагматичного підходу призвів до зміщення уваги лінгвістів з автора промови (мовця) на другого учасника комунікації – адресата. У зв'язку з цим актуальним стає питання комунікативно-прагматичного значення висловлювань. Під комунікативно-прагматичним значенням розуміють значення, пов'язане з реалізацією

формальної, змістової і мовної спрямованості висловлювання в певній ситуації спілкування.

Виходячи з того, що одним із завдань цієї роботи є дослідження комунікативно-прагматичних особливостей франкомовної урочистої промови, ми вважаємо за необхідне визначитись у розумінні базових для подальшого аналізу понять – стратегія, тактика, позиція, роль.

1.3.1 Поняття стратегії і тактики у мовознавстві

Проблема комунікативних стратегій є однією з найбільш актуальних і дискутованих у сучасній лінгвопрагматиці й розглядається в численних працях вітчизняних та зарубіжних учених (А.Д.Бєлова, О.С.Іссерс, Г.Г.Почепцов, Р.Віон, П.Шародо та ін.). Сутність стратегій досліджується в параметрах планування/реалізації, мети/дії, а поняттєвий об'єм зазнає певного варіювання в залежності від наукової концепції й особистих підходів дослідників.

Засновниками і теоретиками стратегічного підходу вважають Т.А. ван Дейка і В.Кінча, які пов'язують поняття стратегії із властивостями когнітивних планів: «такі плани представляють загальну орієнтацію деякої послідовності дій і включають ціль або цілі взаємодії» [Дейк 1989, с. 272]. Якщо мету досягнуто, стратегію можна вважати «вдалою», причому стратегія повинна мати більш гнучкий характер, ніж наслідування правилам і принципам спілкування. На кожному етапі мовленнєвої взаємодії мовець повинен брати до уваги результати попередніх мовленнєвих дій та планувати наступні в залежності від них. Таким чином, стратегія – це «характеристика когнітивного плану спілкування, який контролює оптимальне вирішення системи завдань гнучким і локально керованим способом в умовах нестачі інформації про відповідні (наступні) дії інших учасників комунікації» [Дейк 1989, с. 274]. Розвиваючи свою концепцію стратегічного підходу, науковці

підкреслюють його методологічну значущість для дослідження реального спілкування.

Інтеракційна концепція пропонує розглядати мовленнєві стратегії як лінії комунікативної поведінки, які обумовлюються сукупністю взаємовідносин між інтерактантами і кореляцією мовленнєвих позицій протягом інтеракції [Иссерс 2006, с. 198]. При цьому акцент припадає саме на відношення позицій. Зважаючи на те, що інтерактанти повинні постійно «співпрацювати» над конструюванням комунікативних взаємовідносин, під стратегією розуміють спільну побудову ліній комунікативної поведінки протягом всієї інтеракції, що характеризується кооперативним чи конфліктним спрямуванням. У зарубіжній лінгвістиці прийнято розрізняти глобальні і локальні стратегії, при цьому глобальна стратегія визначається ініціальними комунікативними статусами і позиціями мовців, що утворюють загальний зміст у певних рамках спілкування. Таким чином, глобальна стратегія визначає основну лінію комунікативної поведінки, якої дотримується мовець, вдаючись до локальних стратегій.

У вітчизняному та російському мовознавстві для позначення засобів вирішення локальних комунікативних завдань перевага надається терміну «тактики». Мовленнєві тактики визначаються науковцями в різних системах понять: вибір мовленнєвого акту на певному етапі спілкування [Формановська 1998], самостійний одноактний жанр [Седов 1999], лінія поведінки мовця, спрямована на досягнення стратегічного перлокутивного ефекту [Бурмістенко 2013], мовленнєві жанри, обмежені конкретною комунікативною ситуацією, що здійснюються під загальним контролем стратегії учасників спілкування [Иссерс 2006], визначена лінія поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії [Бацевич 2005]. Однак, такі достатньо різні підходи об'єднує спільна думка про те, що тактики, як локальні засоби здійснення мовленнєвої стратегії, дозволяють мовцям використовувати свій комунікативний потенціал гнучким та динамічним способом.

Організацію стратегії мовця досліджують також як розподіл квантів інформації за комунікативними складовими і вибір порядку слідування комунікативних складових у реченні [Тузиков 2001, с. 38], як модульну структуру, яка включає: інтеракційний та референційний модулі, які відносяться до ситуаційної складової; ієрархічний модуль, який відноситься до текстової складової; синтаксичний та лексичний модулі, які відносяться до мовної складової [Тузиков 2001, с. 18-28], як складну єдність епістеміко-дискурсивних та власне комунікативних настанов [Баранов 1989, с. 20].

Значну увагу науковців присвячено проблемі типології стратегій. Так, А.Д.Белова розрізняє комунікативні та риторичні, або дискурсивні стратегії [Белова 1997, с. 136-137]. О.С.Іссерс пропонує типологію, у якій виділяються стратегії загальні й часткові, основні та допоміжні, діалогові та риторичні тощо [Іссерс 2006]. О.Дюкро та Ж.-К.Анкомбр ототожнюють стратегії та аргументацію і виділяють стратегії продукування та інтерпретації, пов'язуючи їх з явищем поліфонії [Белова 1997; 22]. Ж.-М.Адам підходить до проблеми дискурсивних стратегій з погляду секвенційної організації тексту, розмежовуючи оповідну, описову, пояснювальну та діалогічну стратегії [Пирогова 2001].

У цій роботі ми спираємось на концепцію представника дискурсивної парадигми у мовознавстві П.Шародо, на думку якого, визначальними складовими стратегії у мовознавчих науках є наступні три: 1) ціль, як шуканий стан кінцевої рівноваги; досягнення цілі передбачає наявність акціональної компетенції, що базується на застосуванні певної кількості правил; 2) невпевненість щодо досягнення цілі, яка, наприклад, може бути пов'язана або з контр-дією іншого, або з наявністю матеріальних перешкод, що ускладнюють досягнення цілі; 3) намір вирішити проблему, що спричинила невпевненість. Цей намір відкриває нове поле діяльності – діяльності суто мовленнєвої, яка залежить від особистості, що має певну інтенцію і можливість обирати серед можливих варіантів.

Відмінності між «психо-соціальним суб'єктом», що належить до зовнішнього відносно процесу вербалізації простору, і «суб'єктом дискурсивним», що належить до внутрішнього простору, у семіо-дискурсивній концепції П. Шародо відповідають два типи стратегій:

1) комунікативні, що дозволяють психо-соціальному суб'єкту вирішувати «проблеми», які постають перед ним у момент його «включення» до кожної з мовленнєвих сфер (локуції, відносин, тематизації):

- як виправдати/потвердити своє право на участь у мовленнєвій взаємодії, право на слово (стратегія легітимації);

- як у відносинах із іншим вплинути на нього, апелюючи до його поглядів, переконань (стратегія «каптації»);

- як, проблематизуючи тему, переконати, апелюючи до знань іншого (стратегія достовірності).

Названі стратегії не виключають одна одну, є взаємопов'язаними, взаємозумовлюючими і розрізняються лише за природою цілеспрямованості: легітимацію націлено на визначення позиції авторитету мовця, достовірність – на визначення позиції правдоподібності, «каптацію» спрямовано на те, щоб увести партнера по мовленнєвій взаємодії у мисленнєвий простір суб'єкта, що говорить. Втім, слід ще раз зауважити, що чітке розрізнення стратегій легітимації, переконання та приваблення буває досить складним. Адже легітимність досить часто забезпечується саме переконливістю або здатністю привабити, зацікавити.

2) дискурсивні (які, доречи, не слід плутати з дискурсивними та мовними засобами), що дозволяють суб'єкту дискурсу визначити, відповідно до комунікативних намірів, релевантних трьом названим мовленнєвим просторам, ті дискурсивні ефекти, які слід забезпечити. Ці ефекти полягають у відтворенні, за допомогою засобів організації дискурсу, що дозволяють опис, оповідь, аргументацію, архетипових фігур. Ці фігури належать до того, що ми називаємо «соціо-дискурсивні уявлення» (*imaginaires socio-discursifs*)

про: ідентичність (соціотипи), переконливість, звабливість [Тузиків 2001, с. 166-167].

Узагальнюючи сказане, зазначимо, що стратегії полягають у виборі певної послідовності мовленнєвих операцій, визначаються низкою правил, норм і умов та формуються під впливом соціальних і психологічних факторів. Йдеться про впорядковану спрямованість мовних ресурсів на виконання немовного завдання спілкування в мовленнєвій події.

1.3.2 Позиційно-рольове представлення суб'єктів франкомовної урочистої промови

У попередньому параграфі, обгрунтовуючи типологічну відмінність комунікативних і дискурсивних стратегій, ми торкнулись теми відмінності між психо-соціальним суб'єктом, що належить до зовнішнього відносно процесу вербалізації простору, і суб'єктом власне дискурсивним [Тузиків 2001, с. 166-167].

Отже, біо-психо-когіто-соціальні характеристики мовця є зовнішніми або первинними відносно будь-якого акту мовленнєвої взаємодії та відповідають позиціям, що займаються суб'єктом в різний час в різних системах відношень [Серль 1986, с. 78-83]. Поряд із зовнішніми чи «статусними», в термінології Р.Віона, позиціями розрізняють власне інтеракційні (чи комунікативно-дискурсивні) позиції, зумовлені цілеспрямованням конкретної мовленнєвої взаємодії. Слід підкреслити, що в процесі реального спілкування мовець одночасно займає не одну, а відразу декілька позицій, виконуючи як статусні, інституційні, так і комунікативні, інтеракційні ролі, протиставлення яких, втім, є досить умовним. Роллю у найзагальнішому сенсі, ми називаємо одну із мовленнєво-поведінкових моделей, закріплених за тією чи іншою позицією.

Отже, враховуючи природу позицій (зовнішні/внутрішні) та узагальнюючи результати наших спостережень, виділяємо такі ролі суб'єкта офіційної урочистої промови:

- *соціодискурсивні:*
  - 1) роль носія авторитетної позиції;
  - 2) роль уповноваженої особи;
- *комунікативно-дискурсивні:*
  - 1) роль постачальника інформації;
  - 2) роль носія думки:
    - а) власної, особистої (вражень, спостережень, спогадів, прогнозів);
    - б) узагальненої (думки певної соціальної або професійної групи);
    - с) експертної;
  - 3) роль транслятора інформації/думки.

Підсумовуючи сказане, підкреслимо, що домінанті позиції і ролі суб'єктів урочистої промови зумовлюються, насамперед, її (промови) жанровим різновидом.

РОЗДІЛ 2. ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФРАНКОМОВНОЇ ОФІЦІЙНОЇ УРОЧИСТОЇ ПРОМОВИ

2.1 Стратегії і тактики суб'єктів франкомовної офіційної урочистої промови

2.1.1 Стратегія легітимації

Спираючись на теоретичні положення, викладені у розділі I цієї роботи, *легітимацію* суб'єкта франкомовної урочистої промови ми розглядаємо як визначення позиції авторитету, що гарантує його повноваження бути «постачальником інформації», «виразником думки», «передавачем інформації/думки» – інваріантні ролі, зумовлені загальними функціями висловлення, – в ситуації конкретної урочистої промови з притаманною їй типологічно обумовленою функціональною специфікою. Позиція авторитету, основу якої складають категорії відповідальності та обізнаності, гарантує довіру і повагу до мовця та надає йому право здійснювати певні церемоніальні дії.

У відповідності до обґрунтованої у концепції П. Шародо відмінності між *психосоціальним суб'єктом*, що має безліч ідентичностей (антропологічних, соціальних, психологічних), належить до зовнішнього відносно процесу вербалізації простору, але має певний комунікативний намір, характеризується комунікативним цілеспрямуванням, і *суб'єктом дискурсивним*, що належить до «внутрішнього» простору, характеризується орієнтацією на створення певного дискурсивного ефекту і також має низку ідентичностей, але дискурсивних, які залежать від способу його участі у побудові смислу, зумовленого вибором лінгвальних форм [Почепцов 1998, с. 167], ми розрізняємо дві паралельні площини або два рівні реалізації стратегій легітимації суб'єкта франкомовної урочистої промови – *комунікативний* («зовнішній») та власне *дискурсивний* («внутрішній»).

На комунікативному рівні легітимація суб'єкта франкомовної урочистої промови здійснюється у двох основних напрямках:

- 1) **індивідуалізації**. Стратегії індивідуалізації (або персоналізації) полягають в актуалізації і валоризації релевантних урочистій події індивідуальних позицій і характеристик респондента, його функціональної іпостасі:

J'ai le plaisir de proposer cette année au public une programmation audacieuse, exigeante, ludique, représentative de la création contemporaine française et franco-ukrainienne.

*Quelques semaines après avoir pris **mes fonctions**, c'est un honneur pour moi de participer à la 3ème édition du Colloque international francophone en Ukraine «Langues, Sciences et Pratiques».*

Лінгвістичними засобами реалізації стратегії персоналізації є прономінальні форми першої особи однини.

- 2) **інтеграції**. Стратегії інтеграції актуалізують належність мовця до певної інституції чи спільноти (соціокультурної, державно-етнічної, професійної). Засобом реалізації інтеграційних стратегій легітимації можуть бути імпліцитні тактики самоототожнення або самопозиціонування суб'єкта франкомовної урочистої промови як представника певної інституції чи спільноти:

L'Université nationale Ilya Metchnicov d'Odessa souhaite la bienvenue aux participants du Colloque international francophone «Langues, Sciences et Pratiques» organisé une troisième fois en Ukraine.

C'est un grand plaisir pour moi, de remettre au nom de la Ministère de l'Éducation nationale, de l'Enseignement supérieur et de la Recherche de mon pays, les insignes de Chevalier de l'Ordre des Palmes académiques à Madame Galyna Moroshkina, à cette personnalité particulièrement méritante qui contribue sans relâche et depuis tant d'années, au renforcement des relations qui unissent l'Ukraine et la France.

La direction régionale Europe centrale et orientale de l'Agence universitaire de la Francophonie (AUF) soutient avec enthousiasme le Colloque international Francophone d'Ukraine «Langues, Sciences et Pratiques».

Nous sommes très heureux de vous féliciter pour le Jour de l'Indépendance. La France et l'Union européenne continuent de vous soutenir, comme nous le faisons auparavant et ce que nous allons faire à l'avenir sur le chemin de la paix.

Інтеграційні стратегії легітимації реалізуються завдяки прийомам:

- **«доксалізації»** (апеляції до загальновідомого чи загальнорозділеного – *il est évident que, il ne faut pas oublier que, par définition...*);
- **прономіналізації** (використання особових займенників *on, nous* в узагальнюючій функції, невизначених займенників *tous, tout le monde* у значенні цілісності);
- **персоніфікації** (у випадках самоототожнення з інституцією, організацією тощо);
- **апропріації статусу** типу *comme X, en tant que X*;
- **номінацій** за інституційною, соціо-професійною належністю, світоглядом, політико-ідеологічними вподобаннями.

На дискурсивному рівні легітимація здійснюється за посередництвом стратегій **самоідентифікації** і **самоутвердження у певній ролі**, що, у відповідності до комунікативного наміру виправдати/потвердити право на здійснення певних церемоніальних дій, утворюють за допомогою ідентифікаційного (опис, оповідь) та аргументаційного (міркування) способів організації дискурсу соціо-дискурсивні уявлення про промовця як про особистість, соціального актора та/або суб'єкта комунікації.

2.1.2 Стратегія достовірності

Суб'єкти франкомовної офіційної урочистої промови вдаються до **стратегії достовірності**, забезпечуючи правдоподібність своїх виступів.

Найчастіше, у досліджуваному нами матеріалі, стратегія правдоподібності реалізується **тактикою апеляції до фактів**.

Так, колишній посол Франції в Україні Ізабель Дюмон апелює до історичного факту, щоб наголосити на тривалих дружніх стосунках між Францією та Україною:

La France et l'Ukraine sont liés depuis plus de mille ans depuis qu'Anna de Kiev a traversé tout l'Europe pour devenir reine de France.

Під час промови з приводу відкриття експозиції «Праведники», Ізабель Дюмон, вшановуючи пам'ять тих, хто ризикував життям, допомагаючи євреям, наводить факти часів Другої світової війни, чим забезпечує достовірність свого виступу:

Je voudrais ici dire quelques mots sur l'expérience française en la matière. En 1995, le président français Jacques Chirac a officiellement reconnu la responsabilité commune de la France en matière de déportation de juifs de France au cour de la Seconde Guerre mondiale: « Cette montre noire ternira notre histoire et deviendra une insulte à notre histoire et à nos traditions ». En effet, la folie criminelle des envahisseurs a été soutenue par les Français et l'État de France. Depuis lors, cette position a été approuvée par tous les dirigeants français. Je serai honnête (avec vous): cet affrontement avec notre propre passé et nos responsabilités n'état pas aisé, et cela a pris le temps. Néanmoins, il était impératif, par respect pour la mémoire des victimes, d'éviter la répétition des mêmes erreurs et des mêmes faiblesses, exigence qui s'applique également à l'epoque actuelle.

Отже, апелюючи до конкретних фактів, релевантних темі урочистої промови (актуальних чи історичних), її суб'єкти забезпечують з одного боку, інформативність, а з іншого – достовірність своїх виступів.

2.1.3 Стратегія каптації (або емоційного впливу)

За визначенням П.Шародо, *стратегію каптації* спрямовано на те, щоб увести партнера по мовленнєвій взаємодії у мисленнєвий простір суб'єкта, що говорить.

Стратегія каптації (або емоційного впливу) передбачає об'єктивізацію ставлення мовця, як особистості або як представника певної інституції чи спільноти, до того, про що він говорить, і, таким чином, здійснення впливу на почуття й емоції адресатів.

Питання дослідження мовленнєвого впливу є актуальним у багатьох галузях знань. Вивченню різних аспектів мовленнєвого впливу присвячено велику кількість робіт як вітчизняних, так і зарубіжних фахівців у галузі комунікативної лінгвістики, а саме Р.М. Блакара, Т. ван Дейка, О.С. Іссерс, Ю.К. Пирогової, І.А. Стерніна та багатьох інших.

У сучасній лінгвістиці відсутня єдина класифікація засобів мовленнєвого впливу, оскільки дане визначення використовується вченими з позицій різних лінгвістичних підходів. Так, наприклад, І.А. Стернін визначає мовленнєвий вплив як «вплив людини на іншу людину або групу осіб за допомогою мовлення і невербальних засобів, які супроводжують мовлення, для досягнення поставленої мовцем мети» [Бурмістенко 2011, с.43]. Завданням мовленнєвого впливу є, за його словами, зміна поведінки або думки співрозмовника або співрозмовників у необхідному мовцеві напрямку. Мета мовця полягає у переконанні слухача в прийнятті його точки зору, свідомому схваленні рішення про будь-які дії.

А.Д. Белова [Белова 1997, с.117] вважає, що мовленнєвий вплив становить вербалізацію ментального процесу учасників соціальної взаємодії, що має форму написаних або виголошених висловлювань на захист тієї чи іншої точки зору і характеризується такими особливостями:

- 1) цілеспрямованість і послідовність;

2) складна система взаємодій інтенцій комунікантів, що використовують певний набір мовленнєвих актів;

3) певна структура і наявність дискурсивних компонентів: цілей, стратегій, учасників (їх ролей та соціального статусу).

Л.Л. Федорова визначає мовленнєвий вплив як однонаправлену мовленнєву дію, змістом якої є соціальний вплив на мовця у процесі спілкування.

У комунікативній лінгвістиці мовленнєвий вплив описується в термінах комунікативних/мовленнєвих стратегій і тактик. Про відміну комунікативної стратегії від стратегії мовленнєвої писала А.Г. Салахова. За її словами, відмінність полягає в тому, що до складу мовленнєвої стратегії не входять екстралінгвістичні компоненти комунікативної взаємодії, які є притаманними комунікативній стратегії, тому поняття мовленнєвої стратегії є більш вузьким порівняно з поняттям стратегії комунікативної [Салахова 2008, с.79].

Лінгвістичними засобами реалізації стратегії емоційного впливу є оцінно-експресивна лексика та весь арсенал стилістичних засобів мови.

Під час прощального звернення до українського народу, в зв'язку з призначенням нового посла Франції в Україні, Ізабель Дюмонт вдається до стратегії емоційного впливу:

Chers citoyens, Chers amis de l'Ukraine, au moment je me prête à quitter ce beau pays. ... Je voudrais remercier tous avec qui nous avons travaillé ensemble, parfois avec difficultés mais toujours ensemble. Je vous présente mon collègue, le nouveau Ambassadeur de France en Ukraine Etienne de Poncins, il viendra dans deux semaines à Kiev. Merci à tous, au revoir.

В іншій урочистій промові Ізабель Дюмон знаходимо використання досить експресивної лексичної одиниці з вираженою негативною оцінністю: *C'est aussi un message pour le déni futur des pertes en vies humaines et la nécessité de lutter contre la barbarie.*

Потужним засобом здійснення емоційного впливу у франкомовних офіційних урочистих промовах є стилістичні фігури і тропи, які збагачують мовлення, роблять його більш образним і дозволяють впливати на аудиторію, граючи зі значеннями та сполучуваністю слів. Частотність використання тропів у церемоніальному дискурсі дуже висока, найпоширенішими з них є:

- **метафора і порівняння.** Метафора є однією з найуживаніших фігур церемоніального дискурсу, яка визначається як приховане порівняння, що здійснюється шляхом застосування назви одного предмету до іншого і виявляє, таким чином, певну важливу рису останнього. Метафора робить мовлення більш образним, зображальним, яскравим. У церемоніальному дискурсі метафора виконує чотири функції: когнітивну, комунікативну, експресивну і прагматичну. Метафора є потужним засобом перетворення існуючої у свідомості адресата картини світу, спонукання його до певних дій і формування у нього необхідного адресанту емоційного стану. Використання метафори може сприяти підсиленню дієвості спонукання громадян до культурної діяльності.

Ізабель Дюмонт на урочистому відкритті 16-ї Французької Весни в Україні дуже метафорично презентує цю подію. Вона починає свою промову з епіграфа:

La couleur surtout, et peut-être plus encore que le dessin, est une libération. Henri Matisse.

І продовжує: *Le printemps est une saison très attendue; on l'associe à la douceur et au renouveau. En Ukraine, ce moment de l'année prend une autre dimension encore, celle d'une saison culturelle franco-ukrainienne intense et passionnée, qui fleurit aux quatre coins du pays.*

- **enimemu:** *particulièrement riche et diversifié* (про програму фестивалю);
- **стилістичні прийоми градації:**

J'ai le plaisir de proposer cette année au public une programmation audacieuse, exigeante, ludique, représentative de la création contemporaine française et franco-ukrainienne.

- **анафоричні конструкції:**

*Cette année, le Printemps français a choisi une thématique qui se verra déclinée au fil des jours et des événements culturels: **la couleur** !*

***La couleur** est partout, dans la nature, dans les villes, dans nos vies.*

***La couleur** reflète nos émotions, accompagne nos sociétés et donne du relief et du mouvement à l'art et à la culture.*

*Comme le décrivait Michel Pastoureau dans son Petit livre des couleurs, **les couleurs** «véhiculent des tabous, des préjugés auxquels nous obéissons sans le savoir. **Les couleurs** ont une histoire mouvementée qui raconte l'évaluation des mentalités».*

Наведені анафоричні конструкції у промові посла Франції в Україні виконують щонайменше дві функції:

- 1) оформлення композиційно-логічної структури висловлювання, яка базується на тенденції полегшити сприймання смислових вузлів і тематичних блоків;
- 2) збудження інтересу аудиторії до змісту промови.

Даний тип повторів підвищує експресивні параметри промови.

Наведемо ще один показовий приклад використання анафоричних конструкцій:

En effet, dans un monde globalisé où l'anglais tend à s'imposer, également dans la recherche, il convient de multiplier les lieux d'expression francophones.

- ***Parce que** le monde doit pouvoir se penser en une pluralité de langues au profit de la diversité culturelle;*
- ***Parce que** les langues sont des filters de compréhension du monde qui multiplient les horizons d'analyses et de savoirs;*
- ***Parce que** la science perdrait à se passer d'espaces pluriels de compréhension;*

- *Parce que le français est une langue riche qui favorise et permet de dire la complexité du monde.*

За нашими спостереженнями, стратегія емоційного впливу може бути реалізована **тактикою компліменту**.

Комплімент – це спрямоване на адресата висловлення щирого захоплення його позитивними якостями або здобутками. Основна комунікативна функція компліменту полягає у створенні або підтримці солідарності між мовцем та слухачем. Комунікативні цілі адресантів компліменту є різноманітними. На думку О.С. Іссерс, основною функцією компліменту є встановлення і підтримання добрих стосунків [Іссерс 2006, с.146]. Стратегічне завдання мовця – викликати симпатію, привернути до себе співрозмовника. Характерна риса компліменту – очевидна демонстрація інтенції мовця, його бажання сказати щось приємне співрозмовнику. За комунікативною метою тактика компліменту наближається до похвали: в обох випадках мета тісно пов'язана з ареалом позитивних оцінок. Однак між компліментом і похвалою є істотні відмінності, незважаючи на деяку розмитість кордонів і цілком природні в мовній комунікації «перехідні випадки» [Іссерс 2006, с.178].

Основною метою похвали є позитивна оцінка, а для компліменту похвала – спосіб повідомити про добрі почуття, прихильність. Комплімент у французькій мові, як і в інших мовах, підносить людину з боку зовнішнього вигляду, внутрішніх якостей, розумових здібностей і талантів, дій або результатів дій.

Вираження похвали характеризується поліфункціональністю. До основних функцій компліменту належать:

- 1) фатична функція;
- 2) контактоутворювальна функція;
- 3) функція привітання;
- 4) функція поздоровлення (вітання);
- 5) функція вираження вибачення;

б) функція вираження подяки.

Лексичні засоби, що виражають похвалу представлені в аналізованому матеріалі емотивними іменниками та прикметниками, а також інтенсифікаторами якості:

*C'est un grand plaisir pour moi, de remettre au nom de la Ministre de l'Éducation nationale, de l'Enseignement supérieur et de la Recherche de mon pays, les insignes de Chevalier de l'Ordre des Palmes académiques à Madame Galyna Moroshkina, à cette **personnalité particulièrement méritante** qui contribue sans relâche et depuis tant d'années, au renforcement des relations qui unissent l'Ukraine et la France.*

Комплімент має певний набір диференційних ознак: улесливість, вираження схвалення, поваги, захоплення, похвали. Комплімент як одиниця мовленнєвої поведінки має структурно-семантичну, прагматичну та етнокультурну специфіку.

2.2 Франкомовна офіційна урочиста промова в площині функціонально-сміслових типів мовлення

Основні функціонально-сміслові типи мовлення – *оповідь, опис, міркування* [Вежбицкая 1997; Гулей 2002; Золотова 1992], відомі та досліджувані ще з часів Античності, є комунікативно обумовленими типізованими різновидами монологічного мовлення. В історії розвитку риторики, поетики, стилістики, дискурсології вони мали різні назви: способи викладу, типи тексту, словесно-стильові єдності, композиційно-мовленнєві форми тощо. Термін "функціонально-сміслові типи мовлення" був введений до наукового вжитку О.О.Нечаєвою у 1974 році [Бурмістенко 2012]. У франкомовній традиції закріпився термін «секвенція» (*séquence*), уведений Ж.-П.Адамом [Бурмістенко 2012].

Як зазначає Т.Б. Трошева, у 70-90 рр. ХХ ст. спеціальне звернення лінгвістів до проблеми функціонально-сміслових типів мовлення та

залучення як об'єкта дослідження текстів різних функціонально-стильових різновидів призвело як до виділення нових типів мовлення, наприклад, констатації і пропису, характерних передусім для офіційно-ділової сфери комунікації, так і до виявлення підтипів всередині кожного функціонально-смиислового типу мовлення [Тогошиєва 2010]. Досліджуючи художню словесність В.Б.Бурбело виділяє характеристику як особливий синкретичний тип мовлення [Бурбело 20002].

Кожен функціонально-смисловий тип мовлення має певну прагматичну функцію, певний тип логічного змісту і тип структури. Так, *оповідь* презентує події у часовій послідовності і реалізує інтенцію розповісти, повідомити; *опис* становить перелік ознак та властивостей і реалізує інтенцію зобразити, констатувати; *міркування* орієнтовано на відношення між поняттями чи уявленнями, його прагматична функція – обґрунтувати [Бурбело 20002].

В залежності від типу комунікації і жанру, функціонально-смислові типи мовлення мають чисті і контаміновані форми, а також можуть бути представлені фрагментарно, навіть на рівні пропозиційних компонентів.

2.2.1 Роль оповідних структур в офіційній урочистій промові

Оповідь призначено для зображення послідовної низки подій чи переходу предмета чи об'єкта з одного стану в інший. У зв'язку з цим значну роль відіграють часова співвіднесеність дієслів, форми доконаного виду, конкретно-предметна і діяльнісна семантика, обставини часу.

У результаті проведеного аналізу, нами було виявлено такі функціональні різновиди оповіді у франкомовній урочистій промові:

1) персональна хронологізація або хронологізація подій особистого життя об'єкта урочистої промови (суб'єкта урочистої події). Спеціальні текстові фрагменти хронологічного типу – біографічні довідки, які мають певну жанрову незалежність, часто супроводжують офіційні урочисті

промови, присвячені привітанням з приводу вагомих подій (наприклад, нагородження орденом), особливих здобутків, ювілеїв. Така біографічна довідка може сполучати хронологію подій життя і професійних або творчих досягнень, як, наприклад:

Chère Professeure Moroshkina,

Vous enseignez depuis près de quarante ans à l'Université Nationale de Zaporojie, et vous êtes aujourd'hui la Doyenne de sa faculté des langues étrangères.

Diplômée en langue et littérature françaises en 1978 à l'Institut pédagogique de Zaporjia, vous avez depuis lors consacré toute votre carrière à la formation des étudiants ukrainiens, contribuant ainsi à développer l'apprentissage de la langue française à Zaporojie et dans sa région.

Vous avez rejoint dès 1980 l'Université Nationale de Zaporojie, où vous êtes devenue un des piliers de la francophonie, professeur charismatique formant les générations successives d'étudiants. En 1984, vous entrez à l'Institut des langues étrangères à Kiev, pour préparer votre Doctorat, puis vous revenez en 1987 à Zaporojie comme Maître de conférences.

Votre efficacité et votre sens de l'initiative vous valent d'être nommée en 2007 Doyenne de la faculté des langues étrangères, où vous continuez à veiller au développement de l'enseignement de la langue française et diffuser avec enthousiasme les actions de promotion de la francophonie.

2) фокалізована оповідь, яка зосереджує увагу на певних подіях, особистісних трансформаціях в житті та поглядах, досягненнях об'єкта урочистої промови. Зустрічаємо представлення подій, релевантних темі промови, на яких фокусується увага:

Cherchant à innover et vous perfectionner, vous participez régulièrement à des formations en France, ce qui vous amène à bien connaître la France : Rouen, Limoges, Sèvres, Saint-Raphaël, Thonon-les-Bains, Le Mans... Vous profitez de ces séjours pédagogiques et scientifiques pour tisser des liens entre nos deux pays. C'est d'abord avec l'Université de Rouen que vous développez des projets

d'échanges à la fin des années 90. Aujourd'hui c'est avec l'université du Maine que vous entretenez un partenariat qui dure depuis près de 10 ans : échanges d'étudiants, double-diplôme, formation à distance, mobilités scientifiques pour les enseignants.... Autant dire une coopération active qui contribue à la modernisation des cursus d'enseignement de votre faculté et consolide les liens entre l'Ukraine et la France dans votre domaine.

3) *представлення способу життя, інтересів, покликання.* Оповідь може представляти звичну чи типову манеру поведінки, спосіб життя. У такому випадку статус типу мовлення може коливатися між оповідним і динамічно-описовим. Зустрічаємо розповідь промовця про події, де визначальним аспектом стає власне ставлення до них та оцінка їх ролі в особистісних трансформаціях. У наступному фрагменті промови у відповідь повторюваність дій підкреслюється вживанням теперішнього часу. Водночас обставини часу показують послідовність, поетапність дій:

La passion pour la langue française remplit toute ma vie. Ma famille est concernée : le fils a terminé l'école spécialisée en français, le mari a fait la connaissance avec plusieurs Français qui restent nos amis. Nous avons passé beaucoup de temps agréable ensemble en discutant les thèmes qui nous inquiètent.

Je peux dire que le français c'est mon refuge où je garde le bonheur de ma vie individuelle. Je m'évade dans ce refuge aux moments compliqués de la vie et cela me sauve. Là-bas il y a tout ce que j'aime : ma collection magnifique d'albums de la peinture française que j'ai amenés de la France, la musique, les encyclopédies de l'architecture, les films, les livres de Philippe Delerm avec son court récit synesthésique et son amour aux mots truculents et savoureux. Tout cela m'enchanté.

Je me réveille avec le télématin de William Leymergie sur la chaîne Fr2, je plonge dans « Les racines et des ailes » le mercredi, dans « C'est dans l'air » la nuit, Thé ou Café avec Catherine Ceylac le dimanche, Secrets d'histoire avec Stéphane Bern. Récemment j'ai suivi les débats de la primaire de droite: Fr.Fillon qui a gagné parmi 7 candidats, y compris Allain Juppé et Nicolas Sarkozy.

J'admire la culture de la conduite des gens sur le plateau télévisé, l'ironie raffinée qui est un indice inhérent des Français.

Таким чином, оповідні конструкції є оптимальним засобом хронологізації, представлення життєвого шляху, фокусування на певних подіях та особистісних трансформаціях, які, у тій чи інший спосіб, формують уявлення про особистість об'єкта урочистої промови. Оповідні фрагменти реалізують функцію інформування та зацікавлення публіки.

2.2.2 Роль описових структур в офіційній урочистій промові

Сутність опису полягає у вираженні факту співіснування предметів, детального представлення їх ознак. На відміну від оповіді, опис розбудовується на атрибутивних структурах аспектуалізації та привілеює іменниково-прикметникові конструкції з поза- чи надчасовими зв'язками. Основною функцією дієслів є допоміжна функція зв'язки, що поєднує предмет та його стан чи ознаку. Зазвичай статичний опис передає зовнішні сталі характеристики події, суб'єкта події чи місця:

*Arrivé à sa troisième édition, ce colloque fédérateur regarde en même temps avec confiance vers l'avenir. **L'originalité et les thématiques abordées par cette manifestation scientifique**, son ouverture à un public international académique et professionnel permet de réunir des intervenants issus de toute la région pour débattre **de grands sujets** de l'enseignement supérieur et la recherche francophone.*

У франкомовній урочистій промові найчастіше зустрічаємо описові компоненти на рівні окремого речення:

*J'ai le plaisir de proposer cette année au public une programmation **audacieuse, exigeante, ludique, représentative** de la création contemporaine française et franco-ukrainienne.*

Часто описові компоненти включено до оповідних фрагментів:

Après l'Université Taras Chevtchenko à Kiev en 2017, puis L'Académie de génie civil et d'architecture de Dnipro en 2018 c'est au tour de l'Université Metchnikov d'Odessa d'accueillir cette manifestation qui s'installe progressivement comme un rendez-vous important de la francophonie universitaire en Europe de l'Est.

Отже, опис є, очевидно, найприроднішим способом аспектуалізованого представлення урочистої події, її приводу, місця проведення чи головного суб'єкта.

2.2.3 Роль міркувальних структур в текстах досліджуваного жанру

Міркування це функціонально-смісловий тип мовлення, який відповідає формі абстрактного мислення – умовиводу, виконує особливе комунікативне завдання – надати мовленню аргументованого характеру (прийти логічним шляхом до нового судження чи аргументувати вказане раніше) й оформлюється за допомогою лексико-граматичних засобів причинно-наслідкової семантики. Міркування функціонує в текстах у вигляді кількох комунікативно-композиційних варіантів. Центральним різновидом міркування є власне міркування у вузькому значенні слова – тип мовлення, який найпоспідовніше виражає причинно-наслідкові відношення між судженнями.

Структурно власне міркування є низкою речень, зв'язаних відношеннями логічного слідування. До різновидів міркування належать доказ, спростування, підтвердження, обґрунтування, а також пояснення.

Як зазначає Т.Б.Трошева, структура міркування в художньому і публіцистичному мовленні є значно менш стандартизованою, ніж у науковому і діловому. У публіцистичних і особливо художніх текстах спостерігається високий ступінь імпліцитності міркування та його емоційне забарвлення, яке передається окличними і питальними реченнями,

парцеляцією. Незавершеність і фрагментарність аргументації підкреслюється трикрапкою [Тогошиева 2010].

У сучасній франкомовній урочистій промові міркування найчастіше виконує функцію обґрунтування певного положення (у наступному прикладі – закономірність проведення чергового франкофонного колоквиуму в Одесі):

*La France et la langue française sont présentes de longue date à Odessa, notamment à travers la figure du Duc de Richelieu, premier gouverneur de la ville. D'autres aspects moins connus pourtant ont permis d'étoffer au fil des siècles les liens entre l'Ukraine et la France : l'architecture notamment. Pour vous en rendre compte, je vous invite à vous promener dans les rues d'Odessa à la recherche d'«Un air de France». Cette balade architecturale a été créée lors du Printemps français 2019 par l'association «Les Odessites ensemble» avec le soutien de l'Ambassade de France. Port ouvert sur le monde, Odessa s'est naturellement tournée vers Marseille pour mettre en place un jumelage riche en projets culturels. **Odessa est donc, dans le cadre de la relation franco-ukrainienne, une étape logique de l'itinérance du Colloque international francophone « Langue, Sciences et Pratiques».***

В основному, міркувальні компоненти урочистих промов слугують цілям узагальнення і тим самим типізації, відсилаючи до усталених уявлень, загальних істин, наприклад:

En effet, dans un monde globalisé où l'anglais tend à s'imposer, également dans la recherche, il convient de multiplier les lieux d'expression francophones.

- ***Parce que** le monde doit pouvoir se penser en une pluralité de langues au profit de la diversité culturelle.*
- ***Parce que** les langues sont des filtres de compréhension du monde qui multiplient les horizons d'analyses et savoirs.*
- ***Parce que** la science perdrait à se passer d'espaces pluriels de compréhension.*
- ***Parce que** le français est une langue riche qui favorise et permet de dire la complexité du monde.*

У наступному фрагменті використовується оклична структура, яка виражає суб'єктивно-емоційне та оцінне ставлення промовця до обговорюваного питання. Трикрапка показує певну незавершеність думки, відсилає до самого процесу міркування:

Cette volonté politique se fonde notamment sur la conviction profonde que l'antisémitisme – un problème non seulement des Juifs... cela est un problème pour tous et notre société tout entière!

C'est aussi un message pour le déni futur des pertes en vies humaines et la nécessité de lutter contre la barbarie!

Ce faisant, nous réaffirmons notre ferme attachement, en toutes circonstances, aux valeurs humanistes et non à la violence, à la haine et à la barbarie!

Основними лінгвопрагматичними засобами розбудови міркування в аналізованих текстах є:

1) **мовні форми узагальнення:**

- неозначені та неозначено-особові займенники, особові займенники першої та другої особи множини, такі як *on, chacun, l'un, l'autre, tous, vous, nous*, і т.п. та відповідні прикметникові форми;
- безособові конструкції (*Il existe une gravité du désespoir...*);

2) **абстрактний характер викладу** виявляється на частіше у використанні підмета, вираженого абстрактним чи предметним іменником (*L'histoire n'a rien de vertueux!*);

3) **надчасовість** вічних істин чи узагальнень, типових ситуацій виражається у вживанні теперішнього часу (*le Présent atemporel, des vérités absolues: Quand un événement de ce genre se produit, votre vie est bouleversée*);

4) **логічне конструювання** думки виражається за допомогою маркерів причинно-наслідкових відношень (*Odessa est donc, dans le cadre de la relation franco-ukrainienne, une étape logique de l'itinérance du Colloque international francophone « Langue, Sciences et Pratiques»*), але часто такий зв'язок, особливо між реченнями, є імпліцитним;

5) **суб'єктивізація** міркування відбувається за допомогою відповідних маркерів типу : *À mes yeux, pour moi, je trouve que...* і т.п.

б) **образний характер** міркування, який є ефективним засобом конкретизації або унаочнення абстракції і виражається передусім у використанні епітетів, порівнянь і метафор, персоніфікацій:

*Le printemps est une saison très attendue; on l'associe à la douceur et au renouveau. En Ukraine, ce moment de l'année prend une autre dimension encore, celle d'une saison culturelle franco-ukrainienne **intense et passionnée, qui fleurit aux quatre coins du pays.***

Cette année, le Printemps français a choisi une thématique qui se verra déclinée au fil des jours et des événements culturels : la couleur.

La couleur est partout, dans la nature, dans les villes, dans nos vies. La couleur reflète nos émotions, accompagne nos sociétés et donne du relief et du mouvement à l'art et à la culture.

7) **риторико-комунікативна організація** міркування, яка виражається передусім в окличних та питальних конструкціях, звертанні до аудиторії, три крапці.

Підсумовуючи сказане, відзначимо, що, виконуючи функції обґрунтування, пояснення, узагальнення та конкретизації, міркувальні структури сприяють відбудові образного представлення про урочиту подію, її значущість в актуальному просторово-часовому контексті.

ВИСНОВКИ

Із залученням положень семіолінгвістичних теорій жанру, стало можливим теоретичне осмислення проблеми жанрової належності франкомовної офіційної урочистої промови. Франкомовна офіційна урочиста промова є окремим інформаційно-перформативним жанром церемоніального дискурсу, передбачає певні очікування аудиторії, має неімпровізований характер, є переважно контрольованою та може містити елементи різних мовних стилів. Жанрова належність франкомовної офіційної урочистої промови визначається цілеспрямованістю на привітання аудиторії з приводу певної урочистої події, статусно-рольовими характеристиками суб'єктів промови, предметно-тематичним змістом, релевантним суспільним і персональним, але суспільно-значущим подіям, та графічною формою об'єктивації цього змісту.

Франкомовні офіційні урочисті промови виконують інтегративну, інспіративну та перформативну функції.

Структурно-композиційна будова офіційної урочистої промови містить чотири інформативно-перформативних компоненти, що відрізняються за комунікативно-прагматичними та семантичними параметрами: 1) звернення, слова вітання; 2) характеристика події, якій присвячено захід; 3) актуалізація успіхів та досягнень, окреслення перспектив; 4) побажання або співчуття. Найчастіше офіційна урочиста промова завершується формулюванням вдячності та окресленням перспектив.

За семантикою, інтенціями мовців, сферою виголошування та типом подій, що складають референтний план франкомовних офіційних урочистих промов, нами було запропоновано їх класифікацію. Виділені жанрові різновиди офіційної урочистої промови рідко зустрічаються у «чистому» вигляді. Йдеться про інваріанти (прототипи), варіантами яких є реальні тексти промов з тією чи іншою змістовною домінантою. Крім того, аналіз

конкретної емпірії дозволив встановити, що названі типи можуть комбінуватися між собою, створюючи інтегровані різновиди франкомовних офіційних урочистих промов.

Нами були віділені такі ролі суб'єкта офіційної урочистої промови: 1) *соціодискурсивні* (роль носія авторитетної позиції; роль уповноваженої особи) і 2) *комунікативно-дискурсивні* (роль постачальника інформації; роль носія думки; роль транслятора інформації/думки).

Дослідженню стратегій суб'єкта франкомовної офіційної промови передував огляд прагмалінгвістичних досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців, результатом якого стало розуміння поняття стратегії як впорядкованої спрямованості мовних ресурсів на виконання немовного завдання спілкування в мовленнєвій події. Було встановлено, що на процес формування та актуалізації стратегій в дискурсі впливають мета спілкування, позиції і ролі учасників мовленнєвої взаємодії, специфіка взаємодії, особливості ситуації спілкування. Під час виголошування офіційної урочистої промови суб'єкти використовують такі комунікативні стратегії: 1) легітимації 2) достовірності 3) каптації.

Легітимацію суб'єкта франкомовної урочистої промови ми розглядаємо як визначення позиції авторитету, що гарантує його повноваження бути «постачальником інформації», «виразником думки», «передавачем інформації/думки» – інваріантні ролі, зумовлені загальними функціями висловлення, – в ситуації конкретної урочистої промови з притаманною їй типологічно обумовленою функціональною специфікою. Позиція авторитету, основу якої складають категорії відповідальності та обізнаності, гарантує довіру і повагу до мовця та надає йому право здійснювати певні церемоніальні дії.

У відповідності до відмінності між *психосоціальним суб'єктом*, що має безліч ідентичностей, належить до зовнішнього відносно процесу вербалізації простору, але має певний комунікативний намір, характеризується комунікативним цілеспрямуванням, і *суб'єктом*

дискурсивним, що належить до «внутрішнього» простору, характеризується орієнтацією на створення певного дискурсивного ефекту і також має низку ідентичностей, але дискурсивних, розрізняємо два рівні реалізації стратегій легітимації суб'єкта франкомовної урочистої промови – *комунікативний* та власне *дискурсивний*.

На комунікативному рівні легітимація суб'єкта франкомовної урочистої промови здійснюється у двох основних напрямках: *індивідуалізації* та *інтеграції*. Стратегії індивідуалізації реалізуються завдяки прийомам *прономіналізації*. Інтеграційні стратегії легітимації реалізуються завдяки прийомам «*доксалізації*», *прономіналізації*, *персоніфікації*, *апропріації статусу* типу *comme X, en tant que X, номінацій* за інституційною, соціо-професійною належністю, світоглядом, політико-ідеологічними вподобаннями.

На дискурсивному рівні легітимація здійснюється за посередництвом стратегій *самоідентифікації* і *самоутвердження у певній ролі*.

Апелюючи до конкретних фактів, релевантних темі урочистої промови (актуальних чи історичних), її суб'єкти забезпечують *достовірність* своїх виступів.

Стратегію каптації спрямовано на те, щоб увести партнера по мовленнєвій взаємодії у мисленнєвий простір суб'єкта, що говорить. Лінгвістичними засобами реалізації стратегії каптації (або емоційного впливу) є оцінно-експресивна лексика та весь арсенал стилістичних засобів мови.

У створенні франкомовної офіційної урочистої промови важливу роль відіграють функціонально-сміслові типи мовлення – *оповідь*, *опис*, *міркування*. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що оповідні конструкції є оптимальним засобом хронологізації, представлення життєвого шляху, фокусування на певних подіях та особистісних трансформаціях, які, у тій чи іншій спосіб, формують уявлення про особистість об'єкта урочистої промови. Оповідні фрагменти реалізують функцію інформування та

зацікавлення публіки. Найприроднішим способом аспектуалізованого представлення урочистої події, її приводу, місця проведення чи головного суб'єкта є опис. Міркувальні структури, виконуючи функції обґрунтування, пояснення, узагальнення та конкретизації, сприяють відбудові образного представлення про урочиту подію, її значущість в актуальному просторово-часовому контексті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анисимова Т.В. Современная деловая риторика. М.: МОДЭК, 2004. 432 с.
2. Аристотель Риторика. *Античные риторики*. М.: Изд. МГУ, 1978. 400 с.
3. Арутюнова Н.Д. Дискурс. *Лингвистический энциклопедический словарь*. М.: Советская энциклопедия, 1990. С. 136–137.
4. Арутюнова Н.Д. Фактор адресата. *Известия АН СССР. СЛЯ*. 1981. № 4. Т.40. С. 162-164.
5. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. М.: Сов. Энциклопедия 1966. 607 с.
6. Бакумова Е.В. Ролевая структура политического дискурса: аспекты анализа. *Материалы докл. междунар. науч. конф. «От слова к тексту»*. Минск: МГЛУ, 2000. С. 138-141.
7. Баранов А.Н. Аксиологические стратегии в структуре языка. *Вопросы языкознания*. М., 1989. № 3. С. 15–22.
8. Бардина Н.Е. Аксиологические стратегии аргументативного дискурса современного английского языка (на материалах политической риторики и социально-бытового общения): дис... канд. филол. наук: 10.02.04 «Германские языки» ИГЛУ. Иркутск, 2004. 180 с.
9. Бахтин М.М. Проблема речевых жанров. *Собрание сочинений: в 5 т., ред. С.Г. Бочаров, Л.А. Гоготишвили*. М.: Русские словари, 1997. 280 с.
10. Бацевич Ф.С. *Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи*. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2005. 123 с.
11. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации: [монография] К.: Киевский университет имени Тараса Шевченко, 1997. 310 с.
12. Бенвенист Э. *Общая лингвистика*. Пер. с фр. М.: Прогресс, 1974. 447 с.
13. Бисималиева М.К. О понятиях «текст» и «дискурс». *Филологические науки* 1999. № 2. С. 26–31.
14. Богданов В.В. Речевое общение. Язык и культура: Сб. обзоров. АН СССР ИНИОН, под. ред. Ф.М. Березина, В.Г. Садурова. М.: Знание, 1987. 208 с.

15. Богданов В.В. Текст и текстовое общение. СПб.: Изд-во Санкт-Петербургского ун-та, 1993. 67 с.
16. Бондарко А.В. О стратификации семантики. Общее языкознание и теория грамматики: *Материалы чтений, посвященных 90-летию со дня рождения С.Д. Кацнельсона*. СПб., 1998. С. 51–63.
17. Борботько В.Г. Общая теория дискурса: принципы формирования и смыслопорождения: дис...д-ра филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык». Краснодар, 1998. 250 с.
18. Бурбело В.Б. Складна динаміка дискурсотворення: типологія дискурсивних операцій. *Структурно-семантичні і когнітивно-дискурсивні парадигми сучасного романського мовознавства: Матер. Третьої Всеукр. наук. конф. романістів*. Одеса, 2010. С. 6-8.
19. Бурбело В.Б. Сучасні концепції дискурсу та лінгвопрагматичні засади дискурсології. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Іноземна філологія*. Вип. 32-33. К.: 2002. С.79-84.
20. Бурмістенко Т.В. Мовленнєвий жанр офіційної промови у прагмалінгвістичному висвітленні (на матеріалі французької мови). *Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць*. Відп. ред. Олена Степанівна Снитко. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. Вип. 36. С. 151–155.
21. Бурмістенко Т.В. Соціодискурсивні аспекти позиціонування автора у французькій офіційній промові. *Проблеми семантики слова, речення та тексту: зб. наук. праць*. Відп. ред. Ніна Миколаївна Корбозерова. К. : Вид-во КНЛУ, 2012. Вип. 28. С. 98-102.
22. Бурмістенко Т.В. Комунікаційна специфіка французької офіційної промови. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики : зб. наук. праць*. Відп. ред. Ніна Миколаївна Корбозерова. К.: Логос, 2012. Вип. 21. С. 68-74.
23. Бурмістенко Т.В. Французька офіційна промова: типологія і прагмакомунікативна специфіка. *Мовні і концептуальні картини світу:*

- зб. наук. праць. Відп. ред. Олена Степанівна Снитко. К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. Вип. 41. С. 166-180.
24. Бурмістенко Т.В. Комунікативно-жанрова структура французької офіційної промови. На правах рукопису. Дис.... канд.. філол.. наук 10.02.05 романські мови. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. Київ, 2013. 235с.
25. Варзонин Ю.Н. Эффективность воздействия. Взаимодействия с позиций риторической модели. *Тверской Лингвист. Меридиан*. Тверь: изд-во ТГУ. 1999. Выпуск 2. С. 42–50.
26. Вежбицкая А. Речевые жанры. Жанры речи. Саратов: узд-во Знание, 1997. 215 с.
27. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика. Волгоград: узд-во ГосУНЦ «Колледж», 1997. 137с.
28. Воронцова Т.А. О соотношении понятий «публичный дискурс», «язык СМИ» «публичная речь». *Вестник Удмуртского университета*. №5. 2008. С. 17–29.
29. Гайда С. Проблемы жанра . *Функциональная стилистика: теория стилей и их языковая организация*. Пермь: Наука, 1986. С. 104–110.
30. Гольдин В.Е. Жанровая организация речи в аспекте социальных взаимодействий. *Жанры речи : сб. науч. ст.* Саратов: Изд-во ГосУНЦ «Колледж», 2002. Вып. 3. С. 5-17.
31. Гончаров М.Ю. Риторика политической коммуникации. Массовая коммуникация в современном мире. Сборник научных трудов. М.: узд-во ТГУ, 1991. 115 с.
32. Гулей М.Д. Особливості структурно-композиційної організації тексту політичної публічної промови (на матеріалі виступів Президентів П'ятої Республіки Шарля де Голля і Жака Ширака). *Проблеми семантики слова, речення та тексту: Зб. наук. статей*. Відп. ред. Н.М. Корбозерова. Вип. 6. К.: КНЛУ. 2001. С. 54–58.

33. Гулей М.Д. Системний підхід до вивчення тексту політичної публічної промови. *Проблеми семантики слова, речення та тексту: Зб. наук. статей*. Відп. ред. Н.М. Корбозерова. Вип. 7. К.: КНЛУ 2001. С. 61-65.
34. Гулей М.Д. Структурно-композиційна організація тексту політичної публічної промови. *Тези Всеукраїнської наукової філологічної конференції «Проблеми сучасної світової літератури та лінгвістики»*. Черкаси: Редакційно-видавничий центр ЧІТІ 2001. С. 64-65.
35. Гулей М.Д. Тематична характеристика загальноновживаної і стилістично маркованої лексики в текстах політичних публічних промов (на матеріалі виступів французьких Президентів П'ятої Республіки Жака Ширака і Шарля де Голля). *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. Серія Філологія. К.: Видавничий центр КНЛУ. 2002. Т. 7. № 2. С. 93-103.
36. Дейк ван Т. Язык. Познание. Коммуникация. М.: Прогресс, 1989. 312 с.
37. Дементьев В.В., Седов К.Ф. Теория речевых жанров: социопрагматический аспект. *Stylistyka. VIII*. 1999. Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej, 1999. 200-214 с.
38. Демьянков В.З. Политический дискурс как предмет политологической филологии. *Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования 2002*. № 3. С. 56–69.
39. Залевская А.А. Текст и его понимание. Тверь: узд-во Наука, 2001. 177 с.
40. Зарубежная политология: Словарь-справочник. Под ред. А.В. Миронова, Г.А. Цыганкова. *Социально-политический журнал, Независимый открытый университет*, М.: 1998. С. 203–205.
41. Золотова Г.М. Коммуникативные типы речи в устном и письменном тексте. *Тезисы международной конференции*. Прага, 1992. 239 с.
42. Иванова Т.П. Композиционно-смысловая и синтетическая структура краткого газетного текста. М.: МГУ, 1980. 440с.
43. Ирхин Ю.В. Политология. М.: Юрист, 2001. 258с.

44. Иссерс О.С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. М.: Эдиториал УРСС, 2006. 284 с.
45. Казарцева О.М. Культура речевого общения: Учебное пособие. 4-е изд. М.: Флинта: Наука, 2001. 496 с.
46. Каноныч С.И. Унилатеральность коммуникативной лингвистики. *Коммуникативная лингвистика*: Сб. науч. тр. Москва, МГЛУ, 1997. С. 2-5.
47. Карасик В.И. Лингвистика текста и анализ дискурса. Архангельск-Волгоград: Перемена, 1994. 36 с.
48. Карасик В.И. О категориях лингвокультурологии. *Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности*. Сб. науч. тр. ВГПУ, Волгоград: Перемена, 2001. С. 3-16.
49. Карасик В.И. Структура институционального дискурса. *Проблемы речевой коммуникации*. Саратов: Изд-во саратовского университета, 2000. С. 25-33.
50. Караулов Ю.Н. Показатели национального менталитета в ассоциативно-вербальной сети. *Языковое сознание и образ мира*. М.: Наука, 2000. С. 191–206.
51. Касавин И.Т. Дискурс-анализ как междисциплинарный метод гуманитарных наук. *Эпистемология и философия науки*. Т.Х., № 4, 2006 С. 5-17.
52. Ключев Е.В. Фатика как предмет дискуссии. Поэтика. Стилистика. *Язык и культура*. М.: Наука, 1996. С. 212–220.
53. Кожемякин Е.А. Дискурс-анализ в современном гуманитарном знании. *Человек. Сообщество. Управление*. 2006. № 3. С. 25-40.
54. Кожина М.Н. О функциональных семантико-стилистических категориях. *Филол. науки*. М., 1987, № 2. С. 24-31.
55. Компанцева Л.Ф. Электронные доски объявлений как жанровый формат виртуального дискурса: когнитивно-прагматический аспект. *Жанры и типы текста в научном и медийном дискурсе : межвуз. сб. науч. тр.* Вып. 3 отв. ред. А. Г. Пастухов. Орел, 2006. С. 244-254.

56. Кубрякова Е.С. Об исследовании дискурса в современной лингвистике. Филология и культура. *Материалы 3-й Международной конференции*. Ч. 1. Тамбов, 2001. С.8-11.
57. Лебедева Н.Б. Жанры естественной письменной речи. *Антология речевых жанров: повседневная коммуникация*. М.: Лабиринт, 2007. С. 116-124.
58. Левковская Н.А. Прагматическая установка текста и прагматическая установка адресанта. Сб. науч. тр. МГЛУ. Вып. 358. Москва: издат-во Наука 1990. 60 с.
59. Лингвистический энциклопедический словарь: [сост. В.Н. Ярцева]. Изд-е 2-е, доп. М: изд-во Наука, 2002. 709 с.
60. Маслова В.А. Введение в лингвокультурологию. М.: Наследие, 1997. 206 с.
61. Никитин М.В. Заметки об оценке и оценочных значениях. *Когнитивно-прагматические и художественные функции языка*. СПб.: Изд-во РГПУ им. А. Герцена. 2000. С. 3–24.
62. Николаева Т.М. Краткий словарь терминов лингвистики текста. *Новое в зарубежной лингвистике*. М.: Прогресс, 1978. Вып. VIII. 578 с.
63. Новиков А.И. Семантика текста и её формализация. М.: Наука, 1983. 216 с.
64. Олянич А.В. Презентационная теория дискурса: *монография*. М.: Гнозис, 2007. 507 с.
65. Орлов О.М. О типологии устных жанров деловой речи. *Русская словесность*. 2003. № 1. С. 15-19.
66. Основы политологии. Краткий словарь терминов и понятий. Под ред. Белова Геннадия Анатольевича, Владимира Петровича Пугачева. М.: Русский язык, 1993. 168 с.
67. Пирогова Ю.К. Стратегии коммуникативного воздействия и их отражение в рекламном тексте. М.: Азбуковник, 2001. 117 с.
68. Почепцов Г.Г. Теория и практика коммуникации. 1998. 234 с.

69. Салахова А.Г. Дискурс: функционально-прагматический и функциональный аспекты: коллектив. моногр. Челябинск: Челяб. гос. ун-т, 2008. 112 с.
70. Салимовский В.А. Жанры речи в функционально-стилистическом освещении (русский научный академический текст). Автореф. дисс.... докт. филол. наук: 10.02.01 «Русский язык». Екатеринбург, 2002. 28 с.
71. Серль Дж.: Теория речевых актов. М.: Прогресс, 1986. 247 с.
72. Слышкин Г.Г. От текста к символу: лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе. М.: Academia, 2000. 128 с.
73. Степанов Ю.С. Альтернативный мир. Дискурс. Факт и принцип Причинности. М.: Наука, 1995. 88 с.
74. Стрій Л.І. «Ритуальні жанри українського політичного дискурсу: структурно-семантичний і лінгвопрагматичний аспекти. Автореф. дисс.... канд. філол. наук. Одеса, 2015 р. 156 с.
75. Сусов И.П. Деятельность, сознание, дискурс и языковая система. *Языковое общение: процессы и единицы*. Сб. науч. тр.: Калинин: Изд-во Калинин. ун-та, 1988. С. 7-13.
76. Тогошиева Н.Е. Аксиологические стратегии аргументативного дискурса. *Вестник Бурятского государственного университета*. 2010. № 11. С. 94-102.
77. Толковый словарь русского языка конца XX века. Языковые изменения / гл. ред. Г. Н. Складарская. СПб.: Фолио Пресс, 1998. 700с.
78. Третьяк Ю. Ю. Дискурсивний портрет і стратегії легітимації респондента в жанрі французького газетно-журнального інтерв'ю. Дисс....канд. філол. наук: 10.02.05. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. Київ, 2013. 243 с.
79. Тузиков А.Р. Идеология и дискурсивная практика масс-медиа. *Социально-гуманитарные знания*. 2001. № 6. С. 244–255.
80. Фёдорова Л.Л. Типология речевого воздействия и его место в структуре общения. *Вопросы языкознания*. № 6. 1991. С. 46-51.

81. Формановская Н.И. Коммуникативно-прагматические аспекты единиц общения. М.: Институт русского языка имени А.С Пушкина, 1998. 292 с.
82. Хабермас Ю. Моральное сознание и коммуникативное действие. СПб.: Наука, 2001. 382 с.
83. Храброва Е.С. Проблема дефиниции понятия «дискурс». *Лингвистический вестник (межвузовский сборник научных трудов)*. Выпуск 5. Брянск: РИО БГУ, 2009. С. 168-174.
84. Храброва Е.С. Структурное поле метафорических средств изображения портрета политического деятеля в политическом дискурсе русского и английского языков. *Материалы XXXVII Международной филологической конференции 11–15 марта 2008 г.* Вып. 2: Лексикология и фразеология (романо-германский цикл) СПб, 2008. С. 190-193.
85. Чередниченко О.І. Фразеологія сучасного дискурсу. Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Іноземна філологія. 2000. Вип. 31. С. 5–7.
86. Чернявская В.Е. Дискурс власти и власть дискурса: проблемы речевого воздействия. М.: Флинта, 2006. 130 с.
87. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. Волгоград: Перемена, 2000. 368 с.
88. Ширинкина М.А. Вторичный деловой текст и его жанровые разновидности: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 «Русский язык» Пермь, 2001. 198 с.
89. Шмелева Т.В. Модель речевого жанра. *Жанры речи*. Саратов, 1997. 112 с.
90. Шмелева Т.В. Речевой жанр: возможности описания и использования в преподавании языка. *Russistik*, 1990, № 2. С. 23-37.
91. Юдина Т.В. Дискурсивное пространство политической речи. *Сборник научных трудов «Актуальные проблемы теории коммуникации»*. СПб. Изд-во СПбГПУ, 2004. С. 172-185.
92. Якобсон Р.О. Лингвистика и поэтика. *Структурализм: «за» и «против»*. М.: Прогресс, 1975. С. 193-230.

93. Aristotle. The «Art» of Rhetoric. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1967. 342 p.
94. Charaudeau P. Le discours politique. Les masques du pouvoir. Paris: Vuibert, 2005. 142 p.
95. Charaudeau P. Grammaire du sens et de l'expression. Paris: Hachette livre, 1992. 924 p.
96. Charaudeau P. Le dialogue dans un modèle de discours. Cahiers de Linguistique Française 17. Genève: Unité de linguistique française. Faculté des Lettres. Université de Genève, 1996. P. 141–178.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Гузенко Наталія Василівна, студентка 2 курсу,
форми навчання заочного, факультету іноземної філології,
спеціальність філологія, адреса електронної
пошти natalia.gznk@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему
« Лінгвопрагматичні домінанти франкомовної урочистої промови »
відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень,
що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких
ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є
ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної
доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-
системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) _____

RÉSUMÉ

Le sujet de notre recherche est la spécificité de genre communicatif des textes du discours solennel officiel, conditionnée par la situation communicative, ainsi que les caractéristiques linguistiques du discours solennel officiel en français aux niveaux lexical, syntaxique, morphologique et stylistique.

L'objet d'étude est le genre de discours solennel officiel francophone.

L'objectif est de déterminer la spécificité linguopragmatique du discours officiel en français et d'identifier la structure communicative des discours officiels.

Le discours solennel officiel de langue française est un genre d'information-performatif distinct du discours cérémoniel, anticipe certaines attentes du public, a un caractère non improvisé, est principalement contrôlé et peut contenir des éléments de différents styles linguistiques.

Le genre appartenant au discours solennel officiel francophone est déterminé par la volonté de saluer le public à propos d'un certain événement solennel, du statut et des caractéristiques du rôle des sujets du discours, du contenu thématique, du contenu social et personnel pertinent, mais socialement objectif et significatif.

Les discours officiels francophones accomplissent une fonction intégrative, inspirante et performative.

Nous avons distingué les rôles suivants du sujet du discours solennel officiel: 1) socio-discursif (rôle du porteur de la position faisant autorité; le rôle de la personne autorisée) 2) communicatif-discursif (rôle du fournisseur d'informations). Les stratégies du sujet du discours officiel francophone sont étudiées 1) légitimation 2) légendes 3) authenticité.

Mots-clés: *le discours, le discours cérémoniel, les discours solennel, le genre, la cérémonie, la stratégie, la tactique, le sujet, la communication, la structure.*